

”Kyl mää kuulen”

Lapsiosallistujien huomiointi perheterapian reflektiivisissä prosesseissa

Pilvi Hussi

Heidi Myllymäki

Pro gradu -tutkielma

Psykologian laitos

Jyväskylän yliopisto

Huhtikuu 2021

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Psykologian laitos

HUSSI, PILVI & MYLLYMÄKI, HEIDI: ”Kyl mää kuulen”: Lapsiosallistujien huomiointi perheterapian reflektiivisissä prosesseissa.

Pro gradu -tutkielma, 53 s., 1 liites.

Ohjaaja: Aarno Laitila

Psykologia

Huhtikuu 2021

Tässä tutkielmassa tarkastellaan uhmakkuus- ja käytöshäiriödiagnoosin saaneiden lasten perheiden terapiaistuntojen reflektiivisiä prosesseja. Tutkimuksessa pyritään tavoittamaan sitä, miten reflektiivisiä prosesseja koordinoidaan yhteistoiminnallisesti, ja miten lapsiosallistujat otetaan tuossa koordinoinnissa huomioon. Tom Andersenin kehittämää reflektiivisten prosessien työmenetelmää käsitellään tutkielmassa myös institutionaalisen vallan näkökulmasta.

Tutkielma on osa Kuopion yliopistollisen sairaalan lastenpsykiatrian poliklinikan kanssa yhteistyössä toteutettua tutkimusprojektia. Tämän tutkimuksen aineistoon on valittu terapiaistuntoja kahdelta eri perheeltä, ja tutkielmassa on analysoitu reflektiivisiä prosesseja kolmelta eri terapiaistunnolta. Videoituja perheterapiaistuntoja tutkittiin keskusteluanalyysin keinoin. Analyysiä varten kehitettiin uusi multimodaalinen merkintäjärjestelmä, jolla pystyttiin tarkastelemaan mikroanalyytisesti monitoimijaista vuorovaikutustilannetta.

Tulokset osoittavat, että reflektiivisiä prosesseja käytetään perheterapiassa spontaanisti vuorovaikutuksen dialogisena työvälineenä. Reflektiivisiä prosesseja sovellettiin myös vakiintuneesta struktuurista poiketen. Tällöin terapeuttien katse ja puhe suuntautui perheenjäseniä kohti, jolloin perheenjäsenet säilyivät tiimin keskustelun aikana selontekovelvollisen asemassa.

Reflektiivisten prosessien yhteistoiminnallisessa koordinoinnissa nousee esiin vallan kysymysten läsnäolo. Perheterapeuttien toiminnassa tämä näkyi sekä dialogisen terapiaperinteen vuorovaikutusideologiana että institutionaalisen kontekstin edellyttämänä orkestroijan roolina. Vanhemman kanssaosallistujia tukeva rooli reflektiivisissä prosesseissa näkyi aineistossa yhtäältä keskustelun normien ja sisältöjen selventämisessä lapselle, mutta toisaalta myös lapsen toiminnan, taipumusten ja kiinnostuksenkohteiden esilletuomisessa terapeuteille. Tulokset osoittavat, että vaikka lapsi ei vastaisi reflektiivisen prosessin aikana terapeuttien aloitteisiin heidän odotustensa mukaisesti, seuraa lapsi käynnissä olevaa vuorovaikutusta tarkkaavaisesti.

Tämän tutkimuksen tulokset tarjoavat uutta tietoa siitä, miten lapset ottavat osaa perheterapian reflektiivisiin prosesseihin, ja miten tuota osallistumista voidaan terapeuttien tai vanhemman toimesta tukea.

Avainsanat: perheterapia, reflektiiviset prosessit, institutionaalinen valta, lapsiosallistuja, dialogisuus, multimodaalinen keskusteluanalyysi

UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

Department of Psychology

HUSSI, PILVI & MYLLYMÄKI, HEIDI: "I do hear you": Reflective processes in family therapy with child participants.

Master's Thesis, 53 p., 1 appendix

Supervisor: Aarno Laitila

Psychology

April 2021

This thesis examines the reflective processes appearing during therapy sessions with families who have children that are diagnosed with oppositional defiant disorder or conduct disorder. The aim of this study is to find out how the reflective processes are collaboratively coordinated and how the children are considered during that coordination. In this study, Tom Andersen's application of reflective processes is discussed from the perspective of the institutional power.

This study is a part of a research project carried out in collaboration with the Child Psychiatric Outpatient Clinic of Kuopio University Hospital. The material for this study consisted of therapy sessions from two different families and the reflective processes were analyzed from three different therapy sessions. Videotaped family therapy sessions were analyzed applying conversational analysis. For this analysis, a new multimodal labeling system was developed to micro-analytically examine the multi-actor interaction situation.

The results of this study show that reflective processes are spontaneously used during the family therapy sessions as a dialogical tool for interaction. Reflective processes were also applied divergently from Andersen's established structure. In these situations, the therapists' gaze and speech were directed towards the family members so that the family members remained accountable in the reflective team's discussion.

Due to its collaborative nature, there are always aspects of institutional power in the reflective processes. These aspects become visible when the family therapists aim to integrate the interactional ideology of dialogical therapies with their institutional role as an interactional orchestrator. The supportive role of the parent in the reflective processes appeared in the material both in clarifying the norms and contents of the discussion for the child but also in presenting the child's activities, tendencies, and interests to the therapists. The results show that even if the child does not respond to the therapists' initiatives during the reflective process as expected, the child closely monitors the ongoing interaction.

The results of this study provide new insights into how children participate in the reflective processes of family therapy and how that engagement can be supported by the therapists or parents.

Key words: family therapy, reflective process, institutional power, child participant, dialogicality, multimodal conversation analysis

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
1.1	Perheterapia.....	2
1.2	Reflektiiviset prosessit perheterapiassa.....	3
1.3	Reflektiivisten prosessien kulku perheterapiaistunnossa.....	5
1.3.1	Vallan epäsymmetria.....	7
1.3.2	Yhteistoiminnallinen koordinointi.....	9
1.4	Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset.....	10
2	AINEISTO JA METODI.....	11
2.1	Aineisto.....	11
2.2	Tutkimuksen eettiset kysymykset.....	12
2.3	Keskustelunanalyysi tutkimusmenetelmänä.....	13
2.3.1	Keskustelunanalyysin jäsenyykset.....	13
2.3.2	Kertomukset ja neuvottelu monitoimijaisessa vuorovaikutuksessa.....	14
2.4	Analyysin eteneminen.....	16
2.5	Aineiston multimodaalinen litterointi.....	17
3	TULOKSET.....	20
3.1	Leevin neljäs istunto.....	20
3.2	Leevin kolmastoista istunto.....	32
3.3	Aadan kahdestoista istunto.....	38
4	POHDINTA.....	43
4.1	Luotettavuuden arviointi.....	46
4.2	Jatkotutkimusaiheet sekä tutkimustiedon käytännön sovellusmahdollisuudet.....	47
	LÄHTEET.....	49
	LIITTEET	

1 JOHDANTO

Tämä tutkielma käsittelee sitä, miten lapsiosallistujat huomioidaan perheterapian reflektiivisissä prosesseissa, ja millä tavoin näitä prosesseja yhteistoiminnallisesti koordinoidaan. Reflektiiviset prosessit viittaavat tässä tutkielmassa norjalaisen psykiatrin Tom Andersenin työryhmän vuonna 1985 kehittämään menetelmään, jossa asiakkaiden sisäisen ja ulkoisen dialogin välistä vuorovaikutusta on tarkoitus lisätä tarjoamalla mahdollisuus kuunnella reflektiivisen työryhmän keskinäistä keskustelua kuluneen perheterapiaistunnon tapahtumista ja sen herättämistä ajatuksista. Keskustelun keskeisimpiä pyrkimyksiä on uusien tulkintavaihtoehtojen löytäminen sekä ammattilaisten ja asiakkaiden välisen valtahierarkian keventäminen. (Andersen, 1987, 1991.)

Reflektiivisten prosessien vakiintunut asema perheterapian ammattikentällä ei ole suoraan heijastunut aiheesta karttuneen tutkimustiedon määrään. On todettu, että vaikuttavuustutkimuksen lisäksi on tärkeää selvittää, mitä prosesseja tai terapeuttien toimia otetaan reflektiivisissä keskusteluissa itsestäänselvyyksinä, tehden niistä vaikeammin havaittavia (Willott, 2012). Yksi tällainen tekijä dialogisissa terapioidissa, joihin reflektiiviset prosessitkin lukeutuvat, on vallan kysymysten läsnäolo. On todettu, että vahvasti tilanteen kielellisyyteen nojautuvissa reflektiivisissä prosesseissa on riskinä se, että ne suosivat aikuisosallistujia lasten kustannuksella (Fredman ym., 2007; Rober, 1998). Voidaankin nähdä, ettei institutionaalisessa kontekstissa tapahtuva terapiavuorovaikutus muodostukaan dialogiseksi “itsestään”, vaan dialogisuuden synnyttäminen ja ylläpitäminen edellyttää terapeutilta erityisiä ilmaisun keinoja. (Guilfoyle, 2003.)

Edellä mainittuja ilmaisun keinoja tutkitaan tässä tutkimuksessa keskusteluanalyysin keinoin. Keskusteluanalyysin hyödyntämisen avulla pystytään toimimaan ammatillisen vuorovaikutustiedon kritisoijana ja täydentäjänä (Peräkylä & Voutilainen, 2003). Tämä tutkimus voi lisätä tietoa reflektiivisen keskustelun “parhaista käytännöistä”, jota ammattikentällä esimerkiksi menetelmän piiriin kuuluvan peilihuonetyöskentelyn yhteydessä on kaivattu (Parker & O’Reilly, 2012).

Tämän tutkimuksen aineisto koostuu käytös- ja uhmakkuushäiriödiagnoosin saaneiden lasten perheiden parissa toteutuneista terapiaistunnoista. On esitetty, että käytös- ja uhmakkuushäiriödiagnoosin saaneiden lasten perheterapioista arviolta 30–40 prosenttia keskeytyy. Näytetään, että juuri perheen näkökulmien kunnioittaminen sekä kritiikin tai valmiiden vastausten esittämisen välttäminen ovat keskeisiä tekijöitä terapiatyöskentelyn onnistumiselle (NICE, 2013). Myös tämän tiedon valossa on merkityksellistä tutkia reflektiivisiä prosesseja lasten ja perheiden parissa tehtävän työskentelyn kontekstissa.

1.1 Perheterapia

Perheterapia on psykoterapeuttinen hoitomuoto, jonka pyrkimyksenä on hoitaa, tutkia ja ymmärtää häiriöitä, jotka ilmenevät perheen keskinäisessä vuorovaikutuksessa tai yksittäisen perheenjäsenen elämässä (Aaltonen & Piha, 2016). Perheterapeuttinen työskentely perustuu systeemiteorian viitoittamaan käsitykseen siitä, ettei perheen tai sen jäsenten toimintaa voida ymmärtää tai tarkastella erillisissä osissa suhteessa toisiinsa. (Dell, 1985; Goldenberg & Goldenberg, 2013; Maturana, 1975.) Koko perheen käsittävät interventiot ovat osoitettu vaikuttaviksi tavoiksi auttaa lapsia ja nuoria heidän kehityksellisissä vaikeuksissaan (von Sydow ym., 2013).

Sosiaalisen konstruktionismin mukaan kieli ja sosiaalinen vuorovaikutus rakentavat käsityksiämme todellisuudesta (Carlson, 2019; Gergen, 2001). Postmodernin perheterapian kontekstissa ongelma voidaan nähdä niin ikään kielellisenä rakenteena – tapana, jolla ongelmasta puhutaan (Aaltonen & Laitila, 2015; Anderson & Goolishian, 1988). Perheterapiasta apua hakevan perheen vuorovaikutuksen ajatellaan olevan jumiutunut tai lukkiutunut (Aaltonen & Laitila, 2015; Lax, 1995) tavalla, joka on haitallinen ja ylläpitää perheen kokemaa ongelmaa (Andersen, 1987, 1991). Jumiutunutta tilaa ylläpitävät liian monet toistuvat ja samankaltaiset vuorovaikutuksen elementit sekä harvat uudet ja erilaiset perspektiivit (Andersen, 1987).

Perheterapia onkin kielellinen tapahtuma, joka käy toteen terapeuttisessa keskustelussa (Anderson & Goolishian, 1988). Terapeuttisen keskustelun tavoitteena on synnyttää vuorovaikutuksessa uusia ja erilaisia merkityksenantotapahtumia yksilön tai perheen ongelmille, jota kautta vanhat merkityksenannot voivat muuttua, ja näin auttaa perhettä löytämään uusia ratkaisuja tai suhtautumistapoja ongelmaan (Aaltonen & Piha, 2016; Anderson & Goolishian, 1988). Edellä kuvatut sosiaalisen konstruktionismin näkökohdat ovat muuttaneet myös terapeutin roolia terapeuttisessa systeemissä (Andolfi, 1979), johon perhe sekä terapeutit kuuluvat. Terapeutin tehtävänä on yksilön tai yhteisön tietoisien ”muuttamisen” sijaan toimia terapiakeskustelussa mahdollistajan roolissa tarjoamalla relationaalinen ja dialoginen konteksti muutokselle (Anderson, 2003).

Terapeuttinen systeemi muodostaa perheen ja palveluverkoston rajalle rajasynteesin, jossa vuorovaikutukseen osallistuvien toimintaa voidaan kuvata vastavuoroisena prosessina (Seikkula & Arnkil, 2005). Systeemisen ajattelun mukaan perheen jumiutuneiden ja joustamattomien vuorovaikutusmallien arvioidaan toistuvan terapeuttisessa systeemissä (emt., 2005; Aaltonen & Laitila, 2015). Esimerkiksi lapsen käytös- tai uhmakkuushäiriö saattaa ilmetä perheterapiaistunnossa tavalla, joka vahvistaa ja uusintaa häiriön diagnoosia. Istunto voi muuttua kaoottiseksi tuoden esille ne vaikeudet, joita lapsi kokee toimintaympäristöissään ja sosiaalisissa suhteissaan. Näissä hetkissä lapsi ja hänen toimintansa saatetaan sivuuttaa nimittämällä käytöstä häiriön aiheuttamaksi käyttäytymiseksi. (Arad,

2004.) Tällöin terapeuttien ja heidän edustamiensa organisaatioiden toiminta voivat myös tuottaa terapeuttiseen systeemiin aineksia, jotka heikentävät vuorovaikutuksen järjestäytyneisyyttä, joustavuutta ja monipuolisuutta (Seikkula & Arnkil, 2005). Andersen ja hänen työryhmänsä (1987, 1991) kehittivät edellä kuvatun kaltaisiin, jumiutuneisiin vuorovaikutustilanteisiin reflektiivisten prosessien työmenetelmän.

1.2 Reflektiiviset prosessit perheterapiassa

Andersenin työryhmän luomassa terapeuttisessa lähestymistavassa reflektiivinen tiimi keskustelee keskenään terapiaistunnolla kuulemastaan perheen läsnäollessa, esittäen ajatuksensa ehdotuksenomaisina sekä keskittyen perheen voimavaroihin (Andersen, 1987, 1991; Brownlee, Vis & McKenna, 2009). Tarkoituksena on, että tiimin keskustelun myötä terapiakeskustelussa syntyneet merkitykset voisivat palata takaisin yhteiseen keskusteluun aiemmasta muuntuneina (Andersen, 1991). Tällöin ne voivat tarjota terapiaistunnon vuorovaikutukselle väylän muuttua dialogisemmaksi (Brownlee ym., 2009).

Vaikka itse reflektiivinen työote saikin alkunsa reflektiivisen tiimin työmenetelmän muodossa, on reflektiivinen prosessi tarkkaan määritellyn menetelmän sijaan enemmänkin tapa ajatella (Hargens, 1991; Gehart, 2018). Uudelleenmuotoilu reflektiivisestä tiimistä reflektiiviseen prosessiin painottaa työtavan interpersonaalisten prosessien roolia strategisen tiimityöskentelyn sijaan (Wulff & St. George, 2019). Reflektiivisten menetelmien tavoitteena on synnyttää dialogia sisäisen puheemme eli ajatustemme ja kehollisten toimintojemme sekä ulkoisen puheen eli ääneen sanotun välille (Andersen, 1991, 1995).

Reflektiivisten prosessien tavoittelemaa dialogisuutta kuvaa keskustelun tasa-arvoisuus ja moniäänisyys, joka tähtää yhteistoiminnalliseen vuorovaikutukseen sekä jaetun empatian kokemukseen (Anderson, 2007a; Linell, 2009). Dialogisten keskusteluiden tavoitteena on erilaisten perspektiivien yhdistäminen yhden totuuden etsimisen sijaan (Haarakangas, 1997; Sarja, 1995). Monologinen keskustelu puolestaan vaikeuttaa uusien merkitysten syntymistä, sillä merkitykset ilmenevät monologisessa puheessa kiinteinä ja valmiina (Guilfoyle, 2003).

Jotta lapsi kykenisi huomioimaan perheterapiakeskustelussa useamman rinnakkaisen näkökulman, on hänen täytynyt kehittyä riittävästi kognitiivisilta toiminnoiltaan – Piaget'n käsitteistön mukaisesti esioperationaalisesta vaiheesta konkreettisten operaatioiden vaiheeseen (ks. esim. Piaget, 1988). Ajattelun joustavoitumiseen ja egosentrisyyden vähentymiseen vaikuttavat kuitenkin myös yksilön kehityksellisen vaiheen lisäksi tilannetekijät. Tiedetään, että perheterapiaan ohjautuvilla lapsilla, mutta myös perheillä, voi olla taipumus nimenomaan sosiaalisissa ongelmanratkaisutilanteissa

palata takaisin esioperationaalisen ajattelun tasolle. Yksi esimerkki tällaisesta jäykkyydestä ajattelussa voisi olla perhe-elämän ongelmien pelkistäminen lapsen toiminnan syyksi. Toimiessaan terapian dialogisena välineenä (Haarakangas, 1997), reflektiiviset prosessit voivat auttaa perheenjäseniä löytämään takaisin operationaalisen ajattelun ja mukautuvampien ongelmanratkaisukeinojen pariin. (Gelcer & Schwartzbein, 1989; Retzlaff, 2015.)

Reflektiivisissä menetelmissä painotetaan asiakkaan aitoa kuuntelemista pyrkien välttämään suorien tulkintojen tekemistä (Andersen, 1991, 1995). Terapeutin asettuessa systeemissä “ei-tietävään” (*not-knowing*) positioon terapeutti ylläpitää omaa sisäistä dialogista monologiaan (Anderson, 2007b; Rober, 2002). Ei-tietävä positio ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö terapeutti hyödyntäisi omaa ammattitietämystään, vaan että hän tiedostaa oman näkökulmansa subjektiivisuuden ja rajallisuuden (Anderson, 2007b).

Dialogisuutta tukevien ehdotusten tulisi liittyä edeltäviin puheenvuoroihin ja sisältää jotain uutta (Bakhtin, 1986; Rober, 2002). Jotta perhe hyötyisi uusista näkökulmista suhteessa pulmaan, tulee reflektiivisen tiimin ehdotusten olla sopivan epätavallisia (*unusual*) (Andersen, 1987, 1991; Lax, 1995). Andersenin (1987, 1991) mukaan tavoitteena on löytää sellaisia uusia perspektiivejä, jotka eivät ole liian tavallisia (*usual*) tai epätavallisia (*too unusual*) perheen mielestä. Liian tavalliset kysymykset eivät tuo jumiutuneeseen systeemiin uutta perspektiiviä, jolloin systeemi pysyy jumiutuneessa tilassa, kun taas liian epätavalliset kysymykset voivat tuntua asiakassysteemistä irrelevanteilta ja saattavat etäännyttää terapiaprosessista. Sopivan epätavalliset ja yllättävät kysymykset tuovat uusia perspektiivejä ongelman tarkasteluun ja saavat jumiutuneen systeemin pohtimaan ongelmaa uudella tavalla. (Andersen, 1987, 1991.)

Uusien merkitysten syntymisen tukemiseksi reflektiivisen tiimin tulisi esittää ajatuksensa ehdotuksenomaisina ja epävarmoina. Siirtyminen joko-tai -asetelmasta kohti sekä-että -tyylistä dialogia tukee useiden perspektiivien olemassaoloa ja tasa-arvoistaa perheenjäsenten erilaisia näkökulmia (Andersen, 1987, 1991, 1995). Tasa-arvoisuutta tukee myös reflektiivisten lausumien muodostaminen perheen kielialueelle (Brownlee ym., 2009; Friedman, 1995). Tämä tarkoittaa perheen käyttämien ilmaisujen kuten metaforien ja sanojen käyttämistä ammattitermistön sijaan. Metaforat voivat luoda triangulaation havaittuun ilmiöön sekä yhteyden ilmiön vielä tuntemattomaan puoleen (Katz, 1991). Helposti ymmärrettävät metaforat saattavat lisäksi auttaa aikuisten ja lasten välisen keskustelun liittämistä yhdeksi kokonaisuudeksi tuoden leikkimielisyyttä ongelmien käsittelyyn (Aaltonen & Piha, 2016).

Terapeutin tulisi aktivoida keskustelua tavalla, joka tukee perheenjäsenten autonomiaa rajata keskustelua siihen, mistä he itse ovat valmiita keskustelemaan (Andersen, 1991; Gehart, 2007). Tämä

on tärkeää myös lapsen osallisuuden tukemisen kannalta (Fredman, Christie & Bear, 2007). Terapiassa perheen on mahdollista omaksua vain sellaista, mikä soveltuu heidän rakenteeseensa, ja toiminnan muuttuminen edellyttää sitä, että se tapahtuu perheen omilla ehdoilla (Andersen, 1987; Dell, 1985, 1986; Maturana, 1975). Mikäli terapiaistunto, tai reflektiivinen keskustelu, näyttäytyy lapselle liian epätavallisena tilanteena, saattaa lapsi alkaa vetäytyä vuorovaikutuksesta (Gehart, 2007).

Perheterapiassa yksilöllistä ja vuorovaikutuksellista patologiaa ylläpitäviä inhimillisiä ja ajankohtaisia vuorovaikutusverkon kuvioita pyritään muuttamaan löytämällä perheen vuorovaikutuksen myönteiset voimavarat (Aaltonen & Piha, 2016; Aaltonen, 2012). Milanon työryhmän sirkulaarisen haastattelutekniikan mukaisesti reflektiivisissä menetelmissä perhettä kuunnellaan lempeällä sekä kunnioittavalla tavalla (Gehart, 2018). Tiimi esittää kommenttinsa positiivisina tai loogisina konnotaatioina (Andersen, 1987; Lax, 1995). Positiivinen affektiivisuus lisää perheterapiassa avoimuutta uusille tulkinnoille sekä ajatuksille (Conoley, Plumb, Hawley, Spaventa-Vancil & Hernández, 2015). Negatiiviset konnotaatiot tai syyttävät kommentit taas saattavat aiheuttaa perheessä vastustusta ja näin heikentää keskustelun dialogisuutta (Andersen, 1991). Reflektiivisen tiimin keskustelut voimistavat terapiaistunnon positiivisia konnotaatioita, mikä lisää toiveikkuutta ja vahvistaa perheenjäsenten välisiä suhteita (Williams & Auburn, 2016).

1.3 Reflektiivisten prosessien kulku perheterapiaistunnossa

Reflektiivisen tiimin prosessi voidaan jakaa kolmeen osaan (Brownlee ym., 2009). Perheterapiaistunnon alussa reflektiivinen tiimi on kuuntelevassa positiossa, kun perhe ja perhettä haastatteleva terapeutti (tai terapeutit) keskustelevat. Noin kolmesta henkilöstä koostuva reflektiivinen tiimi seuraa keskustelua peilihuoneesta tai on samassa huoneessa perheen kanssa. Reflektiivisten prosessien menetelmää voidaan soveltaa myös ilman erillistä tiimiä. Perhettä haastattelevat terapeutit voivat kääntyä keskustelemaan keskenään reflektiivisesti tai muodostaa perheenjäsenen kanssa reflektiivisen tiimin niin, että muut perheenjäsenet jäävät kuunteleviksi osapuoliksi. Terapeutti voi myös muodostaa yksin reflektiivisen tiimin pohtien itsenäisesti ääneen perheen edessä. (Andersen, 1991, 1995.) Perheen autonomiaa kunnioittavassa toimintatavassa perheeltä kysytään, haluavatko he reflektiivisen tiimin keskustelevan. Tiimin keskustelun ei tulisi olla oletusarvoista vaan tilannekohtaista. (Andersen, 1987, 1991.)

Reflektiivisissä prosesseissa on erityinen, tavanomaisista kulttuurisista säännöistä poikkeava tapa keskustella. Onkin tärkeää, että reflektiivisen prosessin käytänteet selitetään kaikkien perheenjäsenten kannalta riittävän yksityiskohtaisesti sekä johdonmukaisesti, ja että perheelle tarjoutuu kii-

reetön mahdollisuus esittää kysymyksiä (Andersen, 1991, 1995; Wilson, 1998). Lobaton (2002) tutkimustulosten mukaan lapset saattavat olla epävarmoja perheterapian säännöistä, ja esimerkiksi siitä, ovatko he oikeutettuja esimerkiksi kuulemaan kaikkea sitä, mitä heidän vanhempansa sanovat.

Prosessin toisessa osassa reflektiivinen tiimi keskustelee, aiemmin kuvatuin dialogisuutta tukevin keinoin, siitä mistä terapeutti ja perhe keskustelivat (Brownlee ym., 2009). Reflektiivisen tiimin tavoitteena on luoda perheenjäsenille mahdollisuus asettua kuuntelijan positioon, jolloin perheenjäsenien sisäiselle dialogille olisi enemmän tilaa, ja he olisivat vastaanottavaisempia uusille ehdotuksille ja näkökulmille (Andersen, 1991; Hoffman, 1991; Lax, 1995). Tiimi pyrkii mahdollistamaan position rajaamalla katsekontaktin ja suuntaamalla keskustelun vain muihin tiimin jäseniin (Andersen, 1995; Lax, 1995). Lisäksi reflektiivisessä keskustelussa perheenjäseniin viitatus lausumat muodostetaan kolmannen persoonan muotoon. Näillä keinoin perheenjäsenet voivat kuunnella itseään koskevaa keskustelua ilman, että he kokisivat olevansa keskustelussa puhuteltuina ja näin myös selontekovelvollisia. Keskustelua seuraavat perheenjäsenet voivat näin kuunnellessaan ottaa vastaan ne ehdotukset, jotka sopivat heidän rakenteeseensa (Andersen, 1987, 1991).

Kuten edellä mainittua, kolmannessa persoonassa viittaaminen on merkityksellinen osa reflektiivisiä prosesseja, mutta toisenlaisessa kontekstissa kyseisen persoonamuodon käyttö voi näyttäytyä lapsen osallisuutta rajoittavana vuorovaikutuskeinona. Nouseekin keskeiseksi, että myös istuntoon osallistuvat lapset erottavat, onko kolmannessa persoonassa puhumisella rakentava vai haurastuttava vaikutus heidän osallisuutensa kannalta. Myös Fredman ja kumppanit (2007) nostavat esille huomion, että lapsille on jo entuudestaan tuttua kuunnella keskusteltavan heistä itsestään, jolloin noissa keskusteluissa on voinut toisinaan olla myös arvioiva tai jopa kritisoiva sävy. Reflektiivisen tiimin kohdalla on tärkeää pystyä luomaan lapselle riittävän uudenlainen konteksti, jonka hän voi selkeästi erottaa aikaisemmista kokemuksistaan (emt., 2007).

Yksi tapa tällaisen uudenlaisen kontekstin luomiseen on hyödyntää leikin keinoja. Reflektiivisistä prosesseista on kehitetty perhetyöskentelyyn myös sovelluksia, joissa hyödynnetään pehmoeläimiä tai käsinukkeja (Fredman ym., 2007; Johannesen, Rieber & Trana, 1998). Esimerkiksi käsinukkemenetelmän etuna on nähty olevan se, että nuket tavoittavat paremmin lapsen todellisuuden ja myös huomion. Lisäksi lapset kokivat kuvatunkaltaisen menetelmän vähemmän uhkaavana kuin tavanomaiset lähestymistavat reflektiiviseen keskusteluun (Johannesen ym., 1998).

Reflektiivisen keskustelun kolmannessa osassa, tiimin keskustelun jälkeen, puheenvuoro palautetaan kuuntelijapositiossa olleille (Brownlee ym., 2009). Tällöin tiimin jäsenet hakeutuvat jälleen katsekontaktiin kaikkiin terapiavuorovaikutuksen osallistujien kanssa, ja perhe palaa selontekovelvollisen asemaan. Perheenjäsenet saavat lausua omat ajatuksensa kuulemistaan reflektioista sekä keskustella reflektioiden aikana sisäisessä dialogissa nousseista ideoista (Andersen, 1991; Brownlee ym.,

2009). Puheenvuoron tulisi perustua vapaaehtoisuuteen ja perheenjäsenillä tulisi olla mahdollisuus olla kommentoimatta (Andersen, 1991). Perheenjäsenet saattavat jättää kommentoimatta, jos he ovat kokeneet reflektiossa nousseet huomiot epäolennaisiksi, yltiöpositiivisiksi tai kokeneet tulleen väärinymmärretyiksi (Lax, 1995). Perhe voi kokea myös vuorovaikutustilanteen valta-asetelman sellaiseksi, etteivät he uskalla esittää ajatuksiaan reflektiivisestä keskustelusta (Young ym., 1997).

1.3.1 Vallan epäsymmetria

Kun perheterapeutti koordinoi osaltaan reflektiivisen prosessin kulkua, heijastuu hänen toiminnassaan yhtäältä dialogisen terapiaperinteen vuorovaikutusideologia ja toisaalta institutionaalisen kontekstin edellyttämä orkestroijan (Aronsson & Cederborg, 1996) rooli. Perheterapeutin ammattiosaimiseen kuuluu vuorovaikutuksen fasilitointi siten, että kaikki vuorovaikutukseen osallistuvat pystyvät liittymään yhteiseen dialogiin – erilaisista lähtökohdistaan huolimatta (Fredman ym., 2007; Gehart, 2007).

Lapset eroavat aikuisista kielellisen ja kulttuurisen kompetenssinsa lisäksi myös kognitiivisilta kyvyiltään sekä päätösvallaltaan esimerkiksi hoidon aloittamiseen liittyen (Lobatto, 2002). Lapset, jotka luonnollisen kehityksensä mukaan vielä opettelevat vuorovaikutuksen pelisääntöjä, nojautuvat vahvemmin keskustelukumppaniinsa ymmärtääkseen, mitä merkityksiä ääneen sanotut sanat edustavat (Rommetveit, 1983, Gehart, 2007). Lapset kertovat siitä, että etenkin perheterapiaistunnon niissä hetkissä, joissa he kokevat voimakkaita tunteita, on vaikeaa keskustella kielellisellä tasolla siitä, mitä heissä käsillä olevassa hetkessä tapahtuu. Tämä saattaa voimistaa heidän mahdollista kokemustaan siitä, etteivät he tule terapiatilanteessa kuulluiksi (Strickland-Clark, Campbell & Dallos, 2000).

Lapsen kerronnalliset taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa elämän merkityksellisten aikuisten kanssa (Mahle ym., 2005). Kiintymyssuhteen turvallisuuden lisäksi kerronnan taitojen kehittymistä edesauttaa se, miten monipuolisesti ja responsiivisesti vanhempi tapaa tukea lapsen kerrontaa (McCabe ym., 2006). Myös perheterapeutti tarvitsee tietoisia strategioita lapsen kerronnan tukemisessa. Kysymyksenasetteluissa on tärkeää selkeä ja suoraviivainen kielellinen ilmaisu (Wilson, 1998). Lapsi saattaa tarvita enemmän aikaa ja tilaa ilmaista omia ajatuksiaan sekä muita ei-kielellisiä menetelmiä, kuten piirtämistä, keskustelun ohelle (Benson ym., 1991; Gehart, 2007). Lisäksi tarinoiden, metaforien, valmiiden vaihtoehtojen, asteikkojen ja valmistelevien kysymysten hyödyntäminen ovat esimerkkejä, joilla terapeutti voi edesauttaa vuorovaikutusta lapsen kanssa (Wilson, 1998).

Sen lisäksi, että vanhempi osallistuu perheterapiaistuntoon lapsen kanssa tasavertaisena asiakkaana, on vanhemman toiminnalla merkittävä välillinen vaikutus myös lapsen terapiaan sitoutumiseen (O'Reilly & Parker, 2013). Sitoutuminen tarkoittaa fyysisen läsnäolon lisäksi myös aktiivista

osallistumista terapiavuorovaikutukseen (Parker & O'Reilly, 2012) sekä halua osallistua ja jakaa itsestään asioita (Braswell ym., 1985). Tavallisesti vanhemmat pitävät lapsia vastuullisina vastaamaan heille osoitettuihin kysymyksiin, mikä näkyy esimerkiksi vastaamiseen suostutteluna. Useissa tapauksissa vanhemmat vastaavat lapselle osoitettuun kysymykseen vasta, kun oli kulunut kohtuullisen pitkä viive, tai kun lapselta oli yritetty kysyä kysymystä useampaan kertaan, tai kun lapsen oma vastaus ei tuottanut tarpeeksi tietoa kysymykseen vastaamiseksi. (Stivers, 2001.) Toisaalta terapiassa voi ilmetä myös tilanteita, joissa vanhempi rajoittaa lapsen tapoja osallistua keskusteluun esimerkiksi aukaisemalla lapsen puhetta tai roolittamalla lapsi "kolmanneksi persoonaksi" (Aronsson, 1991).

Erilaiset terapiat ovat yhteiskunnassamme instituution asemassa, mikä sisäänrakentaa valtasuhteen asiakkaan ja ammattilaisen vuorovaikutukseen jo ennen ensimmäistä tapaamista. Tämä valtasuhteen läsnäolo koskee myös dialogisia terapioiden (Guilfoyle, 2003). Institutionaalista vuorovaikutusta luonnehtii se, että sen osallistujilla on tiettyyn instituutioon kytkeytyviä rooleja, sekä näiden roolien mukanaan tuomia oikeuksia ja velvollisuuksia osallistumisen tapoihin liittyen (Itakura, 2001; Drew & Heritage, 1992). On hyvä tiedostaa, että terveydenhuollon ammattihenkilöinä terapeuttien toimintaan kytkeytyy lainsäädännössä määriteltyjä vastuita, joiden toteuttaminen edellyttää ammattilaiselta aloitteentekevää roolia suhteessa vuorovaikutuksen tapahtumiin (ks. esim. Suomen Psykologiliitto ry, 1998).

Institutionaaliselle vuorovaikutukselle on ominaista sen epäsymmetrinen luonne (Drew & Heritage, 1992). Epäsymmetrisyys voi ilmetä vuorovaikutuksessa Linellin (1990) mukaan kvantitatiivisella, semanttisella, interaktionaalisella sekä strategisella tasolla. Kvantitatiivinen dominanssi kuvastaa sananmukaisesti puheen määrällistä suhdetta vuorovaikutuksen osapuolten välillä – toisin sanoen, kuka puhuu eniten. Perheterapian piirissä on tehty tutkimusta, että lapsi puhuu keskimäärin 3,5 prosenttia terapiaistunnon kokonaissanamäärästä. Vastaava osuus oli vanhemmilla 56 prosenttia (isät 18 % ja äidit 38 %), terapeuteilla 37,5 % ja muilla henkilöillä kolme prosenttia. (Cederborg, 1997.) Semanttista dominanssia voidaan katsoa ilmenevän, kun yksi vuorovaikutuksen osapuoli esittelee ja ylläpitää keskustelunaiheita sekä niiden tulkitsemisen näkökulmia (Linell, 1990). Kun tarkastellaan puheenaiheiden kehittymistä, terapeutti voi aloittaa uusia aiheita siinä, missä asiakkaat usein eivät. Toisaalta, asiakkaat voivat responsiensa kautta vaikuttaa vähitellen puheenaiheen kehittymiseen – niissä määrin, missä terapeutti antaa tälle mahdollisuuden (Bercelli, Rossano & Viaro, 2008). Terapeuttien fasilitoima reflektiivinen prosessi ilmentää yhtä lailla terapeuttien kvantitatiivista ja semanttista dominanssia; terapeutit ovat äänessä ja valikoivat keskusteluun nostettavat aiheet.

Interaktionaalinen dominanssi kuvaa sitä, miten "vahvat" ja "heikot" vuorovaikutukselliset siirrot jakautuvat osapuolten kesken. Vahvoilla siirroilla tarkoitetaan esimerkiksi erilaisia aloitteiden tekemisen muotoja. Heikoiksi siirroiksi määritellään edellä mainittuihin aloitteisiin vastaavat siirrot,

jotka mahdollistavat esittäjänsä toiminnan ohjaamisen, kontrolloimisen tai estämisen. (Linell, 1990.) Kysymysten esittäminen on yksi tavanomaisimpia ammattilaisen keinoja edistää tavoitteita terapia-vuorovaikutuksessa (Vehviläinen ym., 2008). Strategisella dominanssilla viitataan siihen, kuka osallistujista kontribuoi vuorovaikutustilanteen kokonaisuuden kannalta strategisesti merkittävimmät väliintulot (Linell, 1990). Aloite reflektiivisen tiimin perustamiselle on yksi esimerkki tällaisesta väliintulosta. Perheterapian kontekstissa, terapeutin institutionaaliseen rooliin kytkeytyy vastuu ohjata keskustelun etenemistä (Stratford, 1998). Asiakasperheellä on kuitenkin mahdollisuus, reflektiivisten periaatteiden mukaan, kieltäytyä ehdotuksesta reflektiivisen tiimin keskustelulle, mikä ilmentää reflektiivisten prosessien pyrkimystä purkaa institutionaalista valta-asetelmaa.

1.3.2 Yhteistoiminnallinen koordinointi

Kun perheterapiaistuntoa tarkastellaan keskustelunanalyttisestä näkökulmasta, voidaan reflektiivisen tiimin nähdä muodostavan niin kutsutun kohtaamisen, jonka ulkopuolelle asiakasperhe rajautuu. Kohtaamisessa läsnäolijat jakavat yhdessä saman visuaalisen ja kognitiivisen tarkkaavuuden tilan (Goffman, 1964, 1981). Reflektiivisen tiimin kohtaamista seuraavan perheen toimintaa ei voida kuitenkaan hahmottaa staattisen ja passiivisen kuulijan roolin kautta (Seppänen, 1997). Keskustelunanalyttisestä tutkimuksesta tiedetään, että kerronnan kohteena oleminen kutsuu osallistujaa aktiiviseen toimintaan (Goodwin, 1984). Myös perheenjäsenillä on mahdollisuus luoda reflektiivisen tiimin keskustellessa välillensä oma, rinnakkainen kohtaaminen (Goffman, 1964, 1981).

Kohtaamiseen liittyy tavallisesti fyysinen ulottuvuus, ikään kuin rykelmän muodostaminen (Goffman, 1964, 1981). Perheterapiaistunto ringiin aseteltuihin tuoleihin voidaan nähdä esimerkkinä kuvatuunlaisesta kohtaamisen tilanteesta. Uuden kohtaamisen rakentuminen tapahtuu vuorovaikutuksessa yhteistoiminnallisesti (Peräkylä & Stevanovic, 2016). Vuorovaikutuksen yhteistoiminnallista luonnetta selittävät ne havainnot, joiden mukaan vuorovaikutus jäsentyy yhtäältä synkronisesti ja toisaalta sekventiaalisesti. Synkronisuudella viitataan siihen, että vuorovaikutuksessa keholliset toiminnot tapahtuvat samanaikaisesti. Sekventiaalisuudella viitataan vuorovaikutuksessa ja nimenomaan keskustelussa siihen, että peräkkäiset vuorovaikutustoiminnot muodostavat keskenään toimintajaksoja, kuten kysymys-vastaus- tai pyyntö-vastaus -vieruspareja. (emt., 2016.)

Katse on merkittävä resurssi, kun vuorovaikutuksen osallistajat viestivät toisilleen halukkuutta ja aikomusta sosiaaliseen kontaktiin (Ruusuvoori, 2016; Sweetser & Stec, 2016). Lisäksi kohtaamisissa voi ilmetä ikään kuin katvealueita; ihminen voi suunnata osan huomiostaan pois kohtaamisesta, esimerkiksi vaipumalla ajatuksiinsa tai lapsen tapauksessa leikkimällä. Näissäkin tapauksissa ihminen pysyy kohtaamisen jäsenenä. (Stevanovic & Peräkylä, 2016.) Tiedetään, että perheterapiassa leikki voi olla lapselle keino säädellä etäisyyttään suhteessa terapian tapahtumiin (Lobatto,

2002). Andersenin periaatteita mukaillen, terapian soisi olevan asiakasta kunnioittava prosessi, jossa muutos syntyy sitä kautta, että asiakkaalla on tilaa liikkua sisäisten ja ulkoisten dialogien välillä. Vaikka terapeutin tekemät aloitteet prosessin ohjaamiseksi kuuluvat reflektiiviseen työskentelyyn, ei sisäisen ja ulkoisen dialogin vuorottelussa ole niinkään kyse tapahtumasta, jota terapeutin täytyisi ulkoa käsin johtaa. (Gehart, 2018.)

1.4 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Tämän tutkimuksen tavoitteena on tutkia reflektiivisiä prosesseja uhmakkuus- ja käytöshäiriödiagnoosin saaneiden lasten perheterapioissa. Erityisenä kiinnostuksen kohteena on se, miten lapsiosallistujat huomioidaan reflektiivisten prosessien yhteistoiminnallisessa koordinoinnissa.

Tutkimuksentekoa ohjaavat seuraavat tutkimuskysymykset:

1. Millä tavoin reflektiiviset prosessit toteutuvat perheterapiaistunnoissa lapsiosallistujien mukana ollessa?
2. Miten perheterapiaistunnoissa koordinoidaan yhteistoiminnallisesti reflektiivisiä prosesseja silloin, kun mukana on lapsiosallistuja?

2 AINEISTO JA METODI

2.1 Aineisto

Tämä tutkielma on osa *Perhekeskeinen hoito ja järjestelmällinen potilaspalaute uhmakkuus- ja käytöshäiriödiagnoosin saaneiden lasten syrjäytymisen ehkäisynä* -tutkimusprojektia. Vuonna 2015 aloitettu tutkimusprojekti on toteutettu yhteistyönä Jyväskylän yliopiston Psykoterapian opetus- ja tutkimuskeskuksen, Kuopion yliopistollisen sairaalan lastenpsykiatrian poliklinikan sekä Itä-Suomen yliopiston lastenpsykiatrian oppiaineen kanssa. Projektin tavoitteena on *”tutkia psykoterapian tehokkuutta ja terapeuttisia työvälineitä, jotka edistävät perheenjäsenten osallisuutta ja toimijuutta perheterapiassa”*. (Laitila, 2015.)

Tutkimusprojektin esittely. Tutkimusprojektin tutkittavat ovat uhmakkuus- ja käytöshäiriödiagnoosin saaneita 6–12-vuotiaita lapsia ja heidän perheenjäseniään. Perheitä tutkimuksessa on yhteensä 14 (N=40). Tutkimukseen osallistuneiden lasten perusdiagnostiset tiedot kartoitettiin ennen hoidon aloitusta. Valintakriteerinä tutkimukseen oli lapsen uhmakkuus- ja/tai käytöshäiriödiagnosi sekä poissulkukriteerinä lapsen vakavat somaattiset sairaudet. (Laitila, 2015.)

Tutkimuksen terapiaistunnot toteutettiin Kuopion yliopistollisen sairaalan lastenpsykiatrian poliklinikalla sekä asiakasperheiden kotona. Tutkimuksen aineisto koostuu näiden istuntojen ääni- ja videotallenteista sekä istuntojen ohella täytetyistä taustatietolomakkeista ja potilaspalautekyselyistä. Istuntojen videotallenteet on kuvattu yhdellä videokameralla ja äänet tallennettu videokameran mikrofonilla.

Tutkielmassa käytetty aineisto. Laadullisen tutkimusprosessin mukaisesti osatutkimuksen aineiston rajaamisessa on käytetty harkinnanvaraista otantaa (Eskola & Suoranta, 1998). Osatutkimuksen aineisto rajautui kahteen lapseen ja heidän perheidensä terapiaistuntoihin. Molempien lasten perheterapiaistunnot toteutettiin Kuopion yliopistollisen sairaalan lastenpsykiatrian poliklinikalla. Otos rakentui tunnistamalla Andersenin lähestymistapaa selkeimmin mukailevat reflektiiviset prosessit terapiaistuntojen videotallenteista. Otosta rajasi valinta ottaa analyysiyksiköt vain niistä istunnoista, joissa lapsi oli paikalla sekä päätöksestä jättää seuranta-haastattelut pois. Reflektiivisiä prosesseja, joiden aikana lapsi oli istunnolla, oli tunnistettavissa kolmesta eri istunnosta, kahden eri perheen kohdalla. Perheenjäsenten anonymiteetin suojaamiseksi henkilöistä on käytetty pseudonyymejä ja tunnisteita muutettu.

Ensimmäiseksi valikoituneeseen perheeseen kuuluu 10-vuotias Leevi (L). Hänen perheterapiaistunnoistaan analyysiin valikoitui kaksi terapiaistuntoa, joissa läsnä olivat Leevin lisäksi Leevin sijaisvanhempi (S) sekä kaksi terapeuttia (T1 ja T2). Nauhoitettuja istuntoja oli yhteensä 15, joista reflektiivisiä prosesseja löytyi neljänestä ja kolmannestatoista istunnosta. Neljännen istunnon (75 min) reflektiivinen prosessi ajoittuu noin puoleen väliin istuntoa (38:19–47:10). Kolmannestatoista istunnossa (45 min) reflektiivinen prosessi ajoittuu istunnon ensimmäiselle kymmenelle minuutille (7:41–10:08). Leevin hoitoprosessi aloitettiin vuonna 2017.

Toiseksi valikoitui 10-vuotias Aada (A) ja hänen perheensä. Hänen perheterapiaistunnoistaan analyysiin valittiin yksi terapiaistunto, jossa olivat läsnä Aada, Aadan äiti (V) sekä kaksi terapeuttia (T1 ja T3). Nauhoitettuja istuntoja oli yhteensä 20, joista reflektiivisiä prosesseja tunnistettiin kahdennestatoista istunnosta. Reflektiivinen prosessi ajoittuu istunnon (59 min) ensimmäiselle kymmenelle minuutille (7:30–8:30). Aadan hoitoprosessi aloitettiin vuonna 2016.

2.2 Tutkimuksen eettiset kysymykset

Tutkimushankkeen arvioi Pohjois-Savon sairaanhoitopiirin tutkimuseettinen toimikunta, joka antoi puoltavan päätöksen 17.3.2015. Tutkimuksen aineistoa säilytetään Kuopion yliopistollisen sairaalan lastenpsykiatrian poliklinikalla. Vain tutkimusryhmän jäsenillä ja hoidon toteuttaneella henkilökunnalla on pääsy aineistoon. Tallenneaineistosta tutkimuskäyttöön tehtyä kopiota säilytetään Jyväskylän yliopiston psykologian laitoksen Psykoterapian opetus- ja tutkimusklinikan potilasarkistossa kolmen lukon takana.

Tutkimukseen osallistuneet perheet ovat antaneet kirjallisen suostumuksen tutkimukseen osallistumisesta. Suostumuksen allekirjoittivat perheen lapset sekä vanhemmat. Tutkimukseen osallistuminen oli vapaaehtoista ja perheillä oli oikeus keskeyttää osallistuminen missä vaiheessa tahansa tutkimusta.

Tämän osatutkimuksen teon aikana käsiteltyjä tunnisteita sisältäviä ääni- ja videoaineistoja on käsitelty vain Jyväskylän yliopiston psykologian laitoksen Psykoterapian opetus- ja tutkimusklinikan tiloissa. Pseudonyymien käytön lisäksi litteraatit on anonymisoitu tutkimukseen osallistuneiden perheenjäsenten identiteetin salaamiseksi. Osatutkimuksessa käytetyt havainnekuvat sekä pohjakuvat ovat tyyliteltyjä eivätkä näin paljasta tutkimukseen osallistuneiden henkilöllisyyttä.

2.3 Keskustelunalyysi tutkimusmenetelmänä

Tämän tutkielman aineiston analysoinnissa sovelletaan keskustelunalyyttistä tutkimusmenetelmää. Kyseinen menetelmä pohjautuu sosiologi Harvey Sacksin 1960- ja 1970-luvuilla toteuttamiin luentosarjoihin keskustelusta ja siihen liittyvistä sosiaalitieteellisistä ilmiöistä. Sacksin työtä ovat hänen menehtymisensä (1974) jälkeen jatkaneet eritoten hänen läheiset kollegansa Gail Jefferson sekä Emmanuel Schegloff. Jefferson esimerkiksi litteroi Sacksin nauhoitetut luentosarjat kirjalliseen muotoon. (Hakulinen, 1997; Sacks, 1992.) Keskustelunalyysi on saanut vaikutteita etnometodologisesta tutkimuksesta, mutta saavuttanut itsenäisen asemansa laadullisena ja empiirisenä vuorovaikutuksen tutkimusmenetelmänä (Stivers & Sidnell, 2012).

Menetelmällä pyritään tavoittamaan keskusteluvuorovaikutuksen tapahtumia ja osallistumisen tapoja, eikä sen avulla pyritä arvioimaan keskusteluun osallistuvien motiiveja tai intentioita toiminnan taustalla (Heritage, 1996). Keskustelunalyyttinen menetelmä perustuu luonnollisen vuorovaikutusaineiston mikroanalyyttiseen havainnointiin (Lindholm, Stevanovic & Peräkylä, 2016). Menetelmää kuvaa aineistolähtöisyys, ja sen piirissä tehtävä päättely on luonteeltaan induktiivista, yksittäisiin tapauksiin pohjautuvaa (Stivers & Sidnell, 2012).

2.3.1 Keskustelunalyysin jäsenyykset

Keskustelunalyysi nojautuu kolmeen keskeiseen perusolettamukseen ihmisten välisestä vuorovaikutuksesta. Ensinnäkin, vuorovaikutus nähdään rakenteellisesti järjestäytyneenä toimintana. Toiseksi, vuorovaikutukseen osallistuminen edellyttää asianosaisilta kontekstin huomioimista. Kolmanneksi, nämä kaksi edellä mainittua piirrettä läpäisevät vuorovaikutuksen niin kokonaisvaltaisella tavalla, että vuorovaikutuksen yksityiskohtia ei voida sivuuttaa vetoamalla niiden sattumanvaraisuuteen tai epäolennaisuuteen. (Heritage, 1996.)

Keskustelua voidaan luonnehtia tilanteisuuteen perustuvaksi. Vaikka merkityksiä neuvotellaan, vahvistetaan ja täydennetään lokaalisti tilanteissa, eivät keskusteluun osallistujat saavu näihin tilanteisiin ilman etukäteiskäsitystä siitä, millaisia merkityspotentiaaleja kommunikatiivisilla sanoilla ja teoilla on (Linell, 1998). Keskusteluja jäsennetään siis tavoilla, joita voidaan tunnistaa kontekstista huolimatta (Sacks, Schegloff & Jefferson, 1974). Vuorottelujäsentäminen, sekvenssijäsentäminen sekä korjausjäsentäminen ovat tämänkaltaisia keskeisiä ja myös väistämättömiä vuorovaikutusta organisoivia tekijöitä (Schegloff, 1999).

Vuorottelujäsentäminen kuvaa sitä vuorovaikutuksen arkitodellisuutta, jossa on tavanomaista, että keskustelussa puhuu vain yksi ihminen kerrallaan (Sacks, 1992). Vaikka vuorojen pituus

ja järjestys vaihtelevat osapuolten kesken, on vuoronvaihdos keskustelussa tapahtuma, jota koordinoidaan tarkasti (Sacks, Schegloff & Jefferson, 1974). Sekvenssijäsentäminen ilmentää sitä, miten erilaiset lausumat ja vuorot asettuvat suhteessa toisiinsa siten, että niistä tulee mielekkäitä ja tavoitteita edistäviä toimintajaksoja (Schegloff, 2007). Korjausjäsentämisellä viitataan siihen, että vuorovaikutuksessa käsitellään toistuvasti puhumiseen, kuulemiseen tai ymmärtämiseen liittyviä ongelmia (Schegloff, Jefferson & Sacks, 1977).

Edellisessä kappaleessa mainittu sekventiaalinen jäsentäminen ilmenee vuorovaikutuksessa muun muassa vieruspareina sekä preferenssijäsennyksinä. Vierusparin käsitteellä ilmennetään vuoroja, jotka ovat kytkettyneet toisiinsa muuta keskustelun kulkua vahvemmin. Keskustelun osallistujat johdattavat näitä keskustelun hetkiä vastavuoroisesti, jolloin vuorovaikutuksen toiminta ja tulkinta kietoutuvat toisiinsa erottamattomasti (Goodwin & Heritage, 1990). Esimerkkejä vieruspareista ovat muun muassa kysymyksen ja vastauksen sekä tervehdyksen ja vastatervehdyksen vierusparit. Kuten Sacks tiivistää, vierusparit ovat kahdesta vierekkäisestä vuorosta koostuvia toimintajaksoja, joissa kyseiset vuorot ovat tuotettu eri puhujien toimesta. Ne voidaan jäsentää suhteessa toisiinsa, jolloin jotain sanotaan ensin, ja sen jälkeen jotain edeltävän jatkumona. Ensin sanottu rajaa tuota jatkumoa siten, että vain tietyt jälkijäsenet ovat tilanteeseen kelvollisia (Sacks, 1992).

Edellä mainittuja jälkijäseniä voidaan keskusteluanalyysissä luonnehtia joko preferoiduiksi tai preferoimattomiksi. Preferenssijäsennyksen kaltaisilla keskustelun jäsentyneisyyden piirteillä on tehtävänsä sosiaalisen solidaarisuuden piirteiden ylläpitämisessä sekä konfliktien välttämässä. Preferenssi kuvaa niitä eroja, joita hyväksyvien ja hylkäävien jälkijäsenten muotoilussa on. Yleisluonteisella tasolla viivyttelämättä ja suoraviivaisesti suoritettuja toimintoja kuvataan keskusteluanalyysissä preferoituina ja affiliatiivisuutta rakentavina. Ne voivat olla esimerkiksi yhden lausuman mitaisia samanmielisiä kannanottoja, jotka aloitetaan viivyttelämättä etujäsenen jälkeen tai jopa päällekkäisesti etujäsenen kanssa (Tainio, 1997). Puolestaan viivytetyt, lievennetyt ja selostetut toiminnot lukeutuvat vuorovaikutuksessa preferoimattomiin, etäännyttäviin jälkijäseniin. (Heritage, 1996.) Vastaanottajan ilmaisema tauko, voimakkaammat hengityksen äänet sekä epäröintiä kuvastavat äänneet ja sanat (*no tuota noin*) ovat esimerkkejä siitä, kuinka etujäsenen vastaanottaja valmistautuu omaan vastausvuoroonsa, joka on preferoimaton, eli tavalla tai toisella ongelmallinen suhteessa esitettyyn etujäseneseen (Tainio, 1997).

2.3.2 Kertomukset ja neuvottelu monitoimijaisessa vuorovaikutuksessa

Perheterapiaa on kuvattu kertomusten kudelmaksi, jossa terapeutilla on tehtävänänsä tutkia ja edesauttaa uusien kertomusten, sekä niihin liittyvien merkityksenantojen syntyä (Wahlström, 1992). Kertomukset ovat pidempiä puheen jaksoja, jotka koostuvat useasta vuoron rakenneyksiköstä (Goodwin

& Heritage, 1990). Reflektiivinen prosessi voidaan nähdä esimerkkinä kertomuksesta, jossa kertojana toimii yksi tai useampi henkilö. Kerrontajäsennyksen rakenneosia ovat johdantosekvenssi, kerrontasekvenssi sekä vastaanottosekvenssi. Rakenne ei ole vääjäämätön tapahtumakulku, vaan se voi toteutua vain osina tai esimerkiksi korjausjaksojen rydyttämänä. Johdantosekvenssissä tehdään tilaa kerronnalle, ja sovitaan, ettei tavanomaista vuorottelujäsennystä noudateta. Voi myös käydä niin, ettei kuuntelijaksi aiottu yhdy kertojaksi tarjoutuvan osanottajan aloitteeseen, jolloin kerrontasekvenssin alku viivästyy tai estyy kokonaan. Kerrontasekvenssi on vähintään yhdestä rakenneyksiköstä koostuva keskeytyksetön ja kommentiton kertojan tai kertojien vuoro. (Routarinne, 1997; Sacks, 2000.) Mikäli kertojia on useampia, yhteistoiminnallinen kerronta voi johtaa keskenään kilpailevaan kerrontaan (Kangasharju, 1996).

Vastaanottosekvenssissä päätetään kertominen, ja kerronnan vastaanottajalle tarjoutuu tila arvioida kertomus. Ei ole kuitenkaan yksin kertojan vastuulla valita, milloin kerronta päättyy, vaan osanottajat yhdessä koordinoivat vuoronvaihdon ajoittumisen kerronnan rakenteellisten ja semanttisten piirteiden perusteella. Myös vastaanottajat ovat siis kerronnan aikana aktiivisen toimijan roolissa, ja heille tarjoutuu useita tapoja ottaa osaa kerrontaan. (Routarinne, 1997; Sacks, 2000.) Mikäli reflektiivinen keskustelu toteutetaan selkeässä julkisanotussa struktuurissa, on vastaanottajien osallistuminen kerrontaan rajoitetumpaa arkikeskusteluun verrattuna.

Kun perheterapiaistunnossa kuuntelijaksi aiottu torjuu preferoimattomalla jälkijäsenellään kertojan aloitteen aloittaa kertomus, saattaa keskustelu muuntua neuvotteluksi. Neuvottelu voidaan määritellä strategiseksi vuorovaikutukseksi, jossa on tietoisena päämääränä sopimus tai kompromissi neuvottelun osapuolten välillä. Neuvottelun ydin on ehdotuksessa ja sen vastaanottamisessa. (Siitonen, 2012.) Ehdotuksen sisältävää vuoroa kutsutaan tässä tutkielmassa ehdotusekvenssiksi. Ehdotusekvenssi rakentaa vuorovaikutukseen odotuksen ehdotuksen hyväksymisestä tai hylkäämisestä. Neuvottelu on tavoitteellista toimintaa sikäli, että ehdotus pitää sisällään aina päämäärän, joka edellyttää selontekoa vuorovaikutuksessa. Tämä erottaa neuvottelemisen kiistelemisestä, jossa ei välttämättä ulkoista tavoitetta ole havaittavissa. (Arminen, 2016.)

Mikäli ehdotuksen vastaanottaja ei hyväksy ehdotusta, voi vuorovaikutustilanne jatkua monella tavalla. Vastaanottaja voi esittää ehdotusta tarkentavan kysymyksen, tai hän voi myös kytkeä hyväksyntänsä tiettyjen ehtojen täyttymiseen. Jos vastaanottaja viivästyttää vastauksen muodostamista, ehdottaja saattaa ennakoida mahdollisen torjunnan ja alkaa muokata ehdotustaan houkuttelevammaksi. Tämä pitää yllä neuvotteluyhteyttä. Ehdotuksen hylkääminenkin ei aina päättä neuvottelua, vaan torjuntaa voi seurata uusi ehdotus. (Siitonen, 2012.)

Monitoimijaisessa vuorovaikutuksessa on se erityispiirre, että keskustelussa voi muodostua osallistujien kesken alaryhmiä, joihin osallistujat joko itse identifioivat itsensä tai sitten muut osallistujat määrittävät heidät. Tällaisia alaryhmiä nimitetään tämän tutkielman yhteydessä liittoumiksi. Liittoumat voivat olla kollektiiveja, jotka muodostuvat joko meneillään olevassa vuorovaikutustilanteessa spontaanisti, tai sitten liittouman perustana on jäsenten ennalta määriteltävissä olevat keskinäiset suhteet. (Kangasharju, 1996.) Perheterapian kontekstissa asiakkaana oleva perhe tai terapeuttipari ovat luontaisia ennalta määriteltyjä yksiköjä, jotka voivat näyttäytyä vuorovaikutuksessa liittoumina. Neuvottelun, kerronnan ja erimielisyyden hetket ovat esimerkkejä otollisista olosuhteista liittoumien syntymiselle monitoimijaisessa vuorovaikutuksessa.

2.4 Analyysin eteneminen

Tutkimusprosessi aloitettiin aineistolähtöisesti videotallenteiden läpikatsomisella. Andersenin kuvaamia reflektiivisiä prosesseja vastaavia keskusteluita, joissa lapsi oli läsnä, tunnistettiin kolmesta istunnosta. Reflektiivisten prosessien koordinoitumisen hetket eriteltiin videotallenteista ja jaettiin pienempiin analyysiyksiköihin. Leevin neljännen istunnon reflektiivisestä prosessista poimittiin kuusi analysoitavaa jaksoa ja 13. istunnon reflektiivinen prosessi jaettiin kolmeen analyysiyksikköön. Aadan istunnon reflektiivinen prosessi jaettiin kahteen analyysiyksikköön.

Valitut analyysiyksiköt litteroitiin tarkasti sana sanalta prosodioineen. Keskusteluanalyytisessä tutkimuksessa aineiston litterointi asettuu tärkeään rooliin, sillä litteroinnissa tehdyt ratkaisut voivat vaikuttaa tutkimuksen tuloksiin sekä ohjata analyysiä (Harjunpää ym., 2019; Vatanen, 2016). Litteroinnin jälkeen litteraatit anonymisoitiin muuttamalla tunnistetiedot kuten henkilöiden nimet, murre sanat sekä esineisiin liittyvät tunnisteet tavalla, joka ei muuttanut keskustelun asiasisältöä.

Litteroidun puheen lisäksi multimodaaliset toiminnot, kuten katseen suunnat ja kehon liikkeet, ovat edellä mainitun mukaisesti merkityksellinen osa reflektiivisten prosessien analysointia ja vuorovaikutustilanteiden ymmärrettäväksi saattamista. Multimodaalisten vuorovaikutustoimintojen litterointi videoaineistojen pohjalta on suhteellisen uusi käytäntö (Harjunpää ym., 2019). Vuorovaikutuksen useanlaisten semioottisten resurssien litterointiin löytyy joitain sovellustapoja, joiden merkintäjärjestelmä on pääasiassa yhdistetty sanallisen vuorovaikutuksen litteraattiriveille tai niiden alle (ks. Haddington & Käätä, 2011; Harjunpää ym., 2019). Jälkimmäistä merkintätapaa on käytetty myös neljän osallistujan monitoimijaisessa pariterapiatutkimuksessa (ks. Kykyri ym., 2019). Pariterapiatutkimuksen piirissä on myös tehty mikroanalyyttinen sovellus multimodaalisen vuorovaikutustoimintojen litterointiin (ks. Karttunen & Strandén, 2017). Edellä mainitut merkintäjärjestelmät eivät

kuitenkaan soveltuneet tämän tutkimuksen tarpeisiin, jossa henkilöt liikkuvat ja elehtivät runsaasti istunnon aikana.

Perheterapiaistuntojen monitoimijaisten vuorovaikutustilanteiden analysointiin lähdettiin näin luomaan uudenlaista mikroanalyttistä multimodaalista merkintäjärjestelmää. Merkintäjärjestelmästä pyrittiin luomaan selkeä ja helppolukuinen. Multimodaalinen merkintäjärjestelmä muotoutui taulukkomuotoon, jossa puhuttu sanallinen vuorovaikutus on omalla sarakkeellaan ja multimodaaliset toiminnot omilla sarakkeillaan. Litteroitu aineisto siirrettiin sanallisen vuorovaikutuksen sarakkeeseen, jonka jälkeen litteraattit tarkistettiin vertaamalla videotallenteisiin. Seuraavaksi jokaisen henkilön multimodaaliset toiminnot merkittiin järjestelmällisesti ja tarkasti taulukkoon. Puhujien katseen suunnat merkittiin värein myös litteroituun puheeseen. Näin henkilöiden sanallista vuorovaikutusta lukiessa lukija pystyy seuraamaan puhujan katseen suuntaa. Lopuksi taulukon merkinnät tarkistettiin ja selkiytettiin.

Yhdellä videokameralla kuvattu aineisto rajaa analyysiyksiköistä tehtävää havainnointia kuvan rajautumisen vuoksi. Taulukkomuotoiseen merkkijärjestelmään jäi kuvakulmien vuoksi tyhjiä kohtia multimodaalisten vuorovaikutustoimintojen sarakkeisiin. Tämän takia taulukoiden yhteyteen päätettiin liittää havainnekuvat analyysiyksiköiden videoaineistosta. Havainnekuvista ilmenevät kuvassa näkyvien henkilöiden pääasialliset kehon asennot. Aineiston sensitiivisyyden takia havainnekuvien henkilöistä tehtiin tyylieläyksi ihmishahmot. Tämän lisäksi kuvan viereen liitettiin havainnollistavat pohjakuvat henkilöiden istumajärjestyksestä, etäisyydestä toisiinsa sekä kameraan. Kuvien henkilöahmot värikoodattiin litteraatin kanssa yhtenevillä väreillä.

Tutkimuksen tulokset kirjattiin systemaattisesti kohta kohdalta. Vallinneen pandemiatilanteen takia, yliopiston tilojen ollessa suljettuina, tulosten primäärilähteinä jouduttiin käyttämään multimodaalisia litteraatteja videotallenteiden sijaan. Ensimmäisen tekstiversion jälkeen tuloksia tarkasteltiin yhdessä pro gradu ohjaajan kanssa, jonka jälkeen tuloksista nousevien pääkohtien esitystapaa selkiytettiin ja analyysiyksiköitä lyhennettiin. Kirjoitusprosessin aikana analyysiyksiköitä tarkasteltiin vuoroin mikroanalyttisesti, vuoroin kokonaiskuvaan palaten. Prosessin aikana tutkimuksen teoreettista osuutta hiottiin ja täydennettiin. Tutkimusprosessin ja -analyysin kirjoittamisen aikana arvioitiin tutkimuksen ja sen tulosten luotettavuutta.

2.5 Aineiston multimodaalinen litterointi

Puheen litteroinnissa käytettiin vakiintuneita litterointimerkintöjä (liite 1). Katseen suuntia ja muita multimodaalisia vuorovaikutustoimintoja varten luotiin uusi merkintäjärjestelmä, joka selitetään seuraavaksi.

Merkintäjärjestelmässä jokaista osallistujaa merkitsee yksi väri (taulukko A). Merkintäjärjestelmän taulukosta ilmenee osallistujien sanallinen vuorovaikutus ja sanattomasta vuorovaikutuksesta katseen suunta sekä merkittävä nonverbaali elehdintä. Sanallista vuorovaikutusta voidaan tarkastella taulukossa vasemmalta katsottuna kolmannessa sarakkeessa. Kyseisessä sarakkeessa käy ilmi myös puhujan katseen suunta siten, että sanat vaihtavat väriä sen mukaan, ketä osallistujista puhuja katsoo lausumishetkellä. Muilta osin nonverbaalia vuorovaikutusta voidaan tarkastella kunkin osallistujan kohdalla omassa sarakkeessaan (sarakkeet 4–7).

TAULUKKO A. Merkintäjärjestelmän värikoodit

Värikoodit		
T1	perheterapeutti (punainen)	
T2 ja T3	perheterapeutti (violetti)	
S ja V	sijaisvanhempi ja vanhempi (keltainen)	
L ja A	Leevi ja Aada (vihreä)	

TAULUKKO B. Multimodaalisten vuorovaikutustoimintojen merkinnät

Multimodaalisten vuorovaikutustoimintojen merkinnät	
*	Katsoo kohti T 1
*	Katsoo kohti T2 tai T3
*	Katsoo kohti S tai V
*	Katsoo kohti L tai A
*	Ei katso henkilöä, mutta katseen suunta näkyy kuvassa.
Nyökkää	Henkilön toimintaa. Väri: katsoo kyseistä henkilöä. Musta: ei katso ketään.
Pää kohti S	<i>Kursiivi</i> , katseen suunta ei näy kuvassa. Henkilö on esimerkiksi selin kameraan, jolloin katseen suuntaa ei pystytä todentamaan.
"	"-", sama kuin edellisellä rivillä.
" + Nyökkää	Jatkaa edellistä toimintoa ja lisäksi nyökkää.
–	Henkilöä tai hänen päätään ei näy kuvassa.
	Reunaviivat katkoviivalla, samanaikaista toimintaa.
Ottaa nenäliinan.	Kyseinen vuorovaikutustoiminto jatkuu useamman rivin ajan ja päättyy pisteeseen.

Multimodaalisista vuorovaikutustoiminnoista katsetta merkitään tähdellä (*). Tähden väri vaihtelee sarakkeessa sen mukaan, keneen tai mihin osallistuja kohdistaa katseensa kullakin hetkellä. Mikäli henkilö on kokonaan tai hänen päänsä on rajautunut ulos kuvasta, ei hänen katseen suuntaa voida päätellä, merkitään sitä viivalla (–). Tyhjät solut multimodaalisten vuorovaikutustoimintojen sarakkeissa kuvaa hetkiä, jolloin henkilön pää näkyy kuvassa, mutta ei hänen kasvonsa ja

katseensa. Tällöin henkilö on osittain tai kokonaan selin kameraan nähden. Näissä tilanteissa sekä tilanteissa, joissa henkilön toimintaa on kuvattu pelkällä tähdellä, henkilö istuu neutraalisti tuolissaan.

Nonverbaalisia eleitä kuvataan lyhyillä kommentteilla kunkin osallistujan multimodaalisessa vuorovaikutustoimintojen sarakkeessa. Kun henkilön kasvot ja katseen suunta on havaittavissa, kuvaukseen on lisätty katseen kohteena olevan henkilön väri. Esimerkiksi “**Nyökyttelee**” tarkoittaa, että henkilö katsoo kohti T1 ja nyökyttelee. Vastaavasti, mutta mustaa väriä käytettäessä, kuvataan tilannetta, jossa henkilö nyökyttelee mutta ei katso ketään toista henkilöä. Kursiivilla merkityt kommentit kuvaavat tilanteita, joissa henkilön silmät eivät näy kuvassa eli katseensuuntaa ei ole voitu todentaa. Kursiivilla olevat kommentit ovat näin aina mustalla värillä.

Luettavuuden helpottamiseksi useamman rivin verran jatkuvaa samaa toimintaa on merkitty lainausmerkeillä (“”) toiminnan keston ajan. Merkeissä on yhtenäisesti käytetty edellä mainittuja värejä ja kursivointia. Samanaikaisen multimodaalisen toiminnan solut, jolloin henkilöt puhuvat päällekkäin, on merkitty katkoviivoin. Multimodaalisten vuorovaikutustoimintojen merkinnät on koottu taulukkoon B. Kuvitteellinen esimerkkitalanne taulukossa C ja lukuohjeet taulukon alla.

TAULUKKO C. Kuvitteellinen esimerkki multimodaalisten toimintojen ja litteraatin taulukoinnista. Lukuohje taulukon alla.

Rivi-nro.	Puhuja	Sanalliset vuorovaikutustoiminnot	Multimodaaliset vuorovaikutustoiminnot			
			T1	T2	S	L
1	T2:	niinhän se tais mennä	*	**	*	*
2	L:	joo hihi	*	*	*	*
3	S:	[=haha] joo	*	*	**	*
4	T1:	[nii:]	*	*	**	*

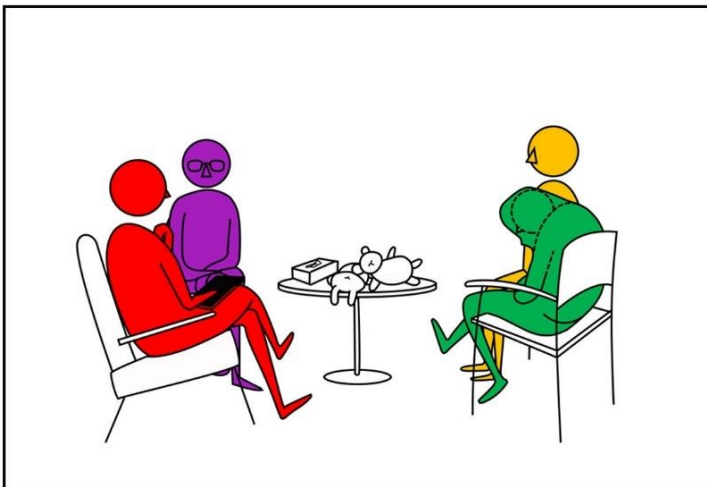
Lukuohje. Taulukon C rivillä 1 T2 ei katso kehenkään "niinhän" sanan kohdalla (musta), jonka jälkeen hän katsoo Leeviä (vihr.). Muut katsovat kohti T2:sta (violetit tähdet multimodaaliset vuorovaikutustoiminnot sarakkeissa). Rivillä 2 Leevi katsoo puhuessaan T2:sta (violetti teksti). Muut katsovat Leeviä (vihr. tähdet). Rivillä 3 ja 4 (samanaikaista toimintaa) sijaisvanhempi katsoo nauraessaan Leeviä, jonka jälkeen hän katsoo T1:stä sanoessaan ”joo”. Naurun aikana T1 sanoo ”nii” sijaisvanhempaa katsoen (kelt.). T2 katsoo Leeviä kohti ja Leevi sijaisvanhempaa kohti.

3 TULOKSET

Tarkasteltavat otteet avataan keskustelunanalyttisin menetelmin, jonka jälkeen otteiden yhteenve-toihin on koottu tutkimuskysymysten kannalta keskeisimmät tulokset.

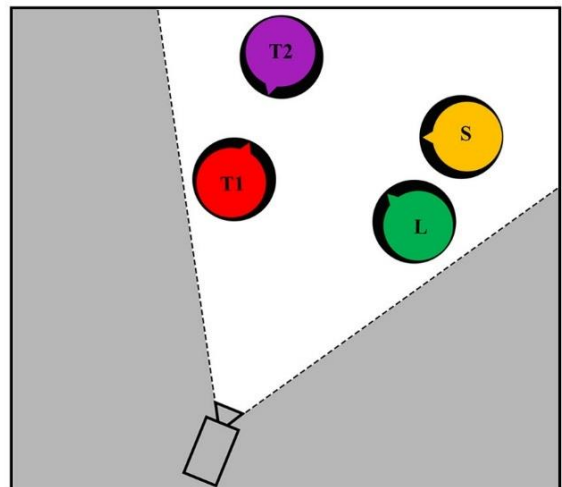
3.1 Leevin neljäs istunto

Kyseessä on Leevin terapiaprosessin neljäs istunto. Osallistujat istuvat huoneessa ringissä pienen pöydän ympärillä. Kameran kuva rajautuu havainnekuvan (kuva 1.1) mukaisesti niin, että T2:sen kasvot näkyvät edestäpäin. Sijaisvanhemman kasvot näkyvät sivuprofiilista, ellei hän katso Leevyä kohti, jolloin hänen kasvonsa kääntyvät kohti kameraa. T1 ja Leevi istuvat sivuttain kameraan nähden niin, että heidän osittainen sivuprofiilinsa näkyy kameras kuvassa. T1:sen ja Leevin silmät näkyvät heidän kääntäessään päätään toisiaan tai kameraa kohti. Otteen 1.2 lopussa (rivit 132–138) Leevi on havainnekuvan mukaisesti kääriytynyt hupulliseen paitaansa ja istuu kumarassa.

KUVA 1.1

Havainnekuvas sa näkymä otteiden 1.1–3.2 videotalenteen kuvakulmasta. Kuvassa vasemmalta T1, T2, S ja L.

KUVA 1.2

Pohjakuva T1, T2, S ja L sijainneista suhteessa toisiinsa sekä videokameraan otteissa 1.1–3.2. Ympyrät kuvaavat henkilöiden päitä ja kolmiot nenän suuntaa. Harmaa alue havainnollistaa videokuvan ulkopuolelle rajautuvaa aluetta. Laatikko kuvan vas. alareunassa esittää videokameraa.

Otteet 1.1–1.2

Analysoitavissa otteissa tarkastellaan sitä, miten perheterapiaistunnolla syntyy aloite reflektiivisen tiimin keskustelulle, ja kuinka tämän keskustelun aloittamisesta neuvotellaan.

Ote 1.1

Otetta edeltäneessä terapiakeskustelussa on ilmennyt päällekkäin puhumista Leevin keskeyttäessä si-jaisvanhemman kerrontaa. T2 tuo otetta edeltäneessä, Leeville suunnatussa puheenvuorossaan esille näkökulman kuuntelemisen merkityksestä. Istuntoa on kulunut 38 minuuttia ja 19 sekuntia otteen alkaessa.

TAULUKKO 1.1

Ote 1.1	T1	T2	S	L
1 T2: mutta että	Nojaa kohti T2	Nojaa kohti L	*	
2 siinä voi käydä sit <u>nii:n</u> että jääkin	"	"	*	Haukottelee
3 epäselväksi	"	"	*	"
4 [joku asia aina↑]	"	"	*	Voimakas uloshengitys
5 L: [HH:]				
6 T2: (.) [seki puoli]	Pää kohti S	Nojaa kohti T1	*	
7 T1: [.hh tiiätkö]				
8 T2: [=niinku]	Pää kohti T2, nostaa kädet	"	*	
9 T1: [(.) ↑saanko]				
10 ke[skeyttää nyt]	ja taputtelee ilmaa	"	*	
11 T2: [oh- h h]				
12 T1: [tämän	känmenet alaspäin.	"	*	
13 L: [@mm: ((korkeaa yninää, alkaa))				
14 T1: [tilanteen]	"	"	Nyökkää	
15 T2: [hi hi]				
16 T1: ihan	Pää kohti S, kädet pysähtyy	"	*	
17 kokonaan (.)	Kädet paikallaan ilmassa	"	*	
18 kuule Leevi	Nojaa kohti L, laskee kädet	"	*	
19 (.)	"	((Jää T1 taakse))	*	
20 kiitos että sinä näytät nyt tässä meille	Nojaa kohti L	—	*	
21 kaikille sen]	"	—	*	Heilauttaa pään taakse
22 L: mm:@] ((korkeaa yninää, päättyy))				
23 T1: pulman	"	—	*	Pää takana
24 mikä	"	—	*	Pää eteenpäin
25 sinulla on↑	"	—	*	

26		ja nyt	"	—	*	
27		(.) sopiiko T2 [sinulle] jos me juteltas	Nojaa kohti T2	—	*	Keinuu pientä
28	T2:	[mm]				
29	T1:	keskenään vähäse	"	—	*	edestakaista
30	L:	=°mh°	"	—	*	liikettä.
31	T1:	(.) jos te- [me] pyytäsin	Nojaa kohti S	—	*	Pysähtyy, pää kohti T2
32	T2:	[mm]				
33	L:	[nphh]				
34	T1:	sinua j-	"	Pää kohti L	*	"
35		S ja	"	"	*	Nostaa käden sylistä
36		sinua Leevi et te	Nojaa kohti L	*	*	"
37		kuuntelisitte ku me	*	*	*	Tarttuu S käteen
38		T2:n kanssa	Nojaa kohti L/S	*	*	Nostaa S
39		vähän keskustellaan	"	*	*	käden
40		siitä	"	*	Nyökkää	poskeaan
41		mitä↑ me nyt ollaan kuultu	"	*	*	vasten.
42		ja nähty	"	*	*	Nojaa otsalla S käteen
43	S:	=mm↑	"	*	*	"
44	L:	@mä en haluu	"	*	Nyökkää	"
45		[=↑taiste(-)@] ((vaikeroiden))	"	*	*	"
46	S:	[=koska tota]	"	*	*	"
47	T1:	[=te saatte]	"	*	*	"
48		kuunnella	"	*	Nyökkää	"
49		ja (.) me jutellaan keskenään	"	((Jää T1 taakse))	*	"
50		ja sitten	"	—	*	Päästää irti S kädestä
51		↑sen jälkeen [saatte] [kommentoida]	" + Elehtii käsillä	—	*	Osoittaa kohti seinää
52	S:	[jo] [jo]				
53	L:	=@kello	Nojaa kohti L/S	—	*	
54		on jo vartin	Pää kohti L/S	—	*	
55		yli:@ ((vaikeroiden))	"	Nojaa kohti L	Katse seinälle	
56	T1:	[=sopiiko]	"	*	*	Pää kohti T2
57	T2:	[=saitko]				
58		(.)	Pää kohti T2	Osoittaa sor- mella kohti L	*	
59		käykö	"	*	*	
60		sulle Leevi	*	*	*	
61		[saitsä kiinni]	Nojaa kohti L	*	*	Laittaa käden S kädelle
62	T1:	[käykö sulle]	"	*	*	
63	T2:	[mitä]	"	Osoittaa kohti T1	*	"
64	T1:	[semmonen]	"	Osoittaa kohti T1	*	"
65	L:	=kä:y jos päästään	"	((Jää T1 taakse))	Laittaa	
66		heti sen jälkeen pois	Kääntää pään kohti seinää	*	kätensä L	
67	S:	=e:i↑	Nojaa kohti L/S	((Jää T1 taakse))	käden päälle.	

68		[kun meillä on tietty aika sovittu]	..	Kääntää pään kohti seinää	*(L ottaa kädestä kiinni)	Pää kohti T1, nostaa S
69	T1:	[ette te pääse vielä]	..	((Jää T1 taakse))	*	käden kasvo-
70		=mm.	..	–	*	jaan vasten.
71	T2:	=mm↑	..	–	Jättää käden L poskelle	Päästää irti kädestä
72	L:	onks se puolelta↑	..	–		

Otteen alussa T2 jatkaa Leeville suunnattua kerrontaa kuuntelemisen merkityksestä (rivit 1–6), minkä aikana Leevi haukottelee ja hengittää voimakkaasti ulos (rivit 2–5). Kesken T2:n puheenvuoron T1 pyytää ehdotussekvenssillään ja käsielein lupaa keskeyttää keskustelu (rivit 7–17). T2 vastaa vastauspartikkelilla ja naurahtamalla hyväksyen kollegansa ehdotuksen (rivit 11 ja 15). Leevi alkaa pian pyynnön esittämisen jälkeen pitämään korkeaa yninän tapaista ääntä terapeuttien puheen päälle (rivit 12–22). Leevin ynistessä T1 vetää yhteen keskustelun aikaisempia tapahtumia samalla kiittäen Leeviä siitä, että hän näyttää *pulmansa* (rivit 18–25). Kiittämisen (rivi 20) jälkeen Leevi lopettaa yninän (rivi 22) alkaen liikehtimään tuolissaan sekä keinuen edestakaisin (rivit 21–30).

Yhteenvetonsa jälkeen T1 aloittaa neuvottelun keskustelun seuraavasta askeleesta ehdottaen T2:lle reflektiivisen tiimin käyttämistä (rivit 26–29). T2 hyväksyy ehdotuksen ilmaisemalla vastauspartikkelin (rivi 28). T1 esittää saman ehdotuksen Leeville ja sijaisvanhemmalle, selventäen reflektiivisten prosessien puhumiseen ja kuuntelemiseen liittyvän vuorotteluperiaatteen (rivit 31–42). Leevi pysäyttää liikehdintänsä T1:sen aloittaessa pyyntönsä esittämisen (rivit 31–34) ja tarttuu sijaisvanhemman käteen nostaen sen kasvojaan vasten (rivit 37–49). Sijaisvanhempi hyväksyy terapeutin ehdotuksen vastauspartikkeleilla (rivit 43 ja 52). Leevi vaikeroi T1:n ehdotukselle (rivit 44–45). T1 toistaa reflektiivisen prosessin vuorotteluperiaatteen (rivit 47–51). Leevi ilmaisee halunsa päättää istunto mahdollisimman pian kommentoimalla kellonaikaa (rivit 53–55). Hieman tätä ennen Leevi on päästänyt irti sijaisvanhemman kädestä ja osoittanut kädellään kohti seinää, jolla kello oletettavasti on (rivit 51–52).

T1 ja T2 jatkavat neuvottelemista Leevin torjunnasta huolimatta ja toistavat ehdotuksen kysymällä sopivatko reflektiivisen tiimin järjestelyt Leeville (rivit 56–64). Ehdotuksen aikana Leevi asettaa kätensä uudelleen sijaisvanhemman käden päälle (rivi 61–64). Leevi vastaa ehdotukseen tekemällä vastatarjouksen, jossa ilmaisee suostuvansa reflektiiviseen keskusteluun, sillä ehdolla, että istunto loppuisi sen jälkeen (rivit 65–66). Tällöin sijaisvanhempi siirtää oman kätensä Leevin käden päälle (rivit 65–67) ja hylkää välittömästi Leevin ehdotuksen vetoamalla siihen, että istunnon kestosta on sovittu etukäteen (rivit 67–68). T1 ja T2 yhtyvät hylkäykseen (rivit 69–71). Sijaisvanhemman puheenvuoron aikana Leevi nostaa uudelleen sijaisvanhemman käden kasvojaan vasten (rivit 68–71), josta hän päästää jälleen irti kysyessään lopetusajankohtaa (rivi 72).

Ote 1.2

Otteiden 1.1 ja 1.2 välistä on poistettu rivit 73–104. Kyseisellä välillä Leevi, sijaisvanhempi ja terapeutit ovat jatkaneet neuvottelua pohjana Leevin vastatarjous mahdollisimman pian koittavasta lopetusajankohdasta. Sijaisvanhempi ja terapeuttien päättävät istunnon kestosta ja reflektiivinen keskustelu päätetään aloittaa Leevin vastustelusta huolimatta.

TAULUKKO 1.2

Ote 1.2	T1	T2	S	L
105 T1: kuuntelepa-	Pää kohti S	((Jää T1 taakse))	*	Kädet puuskassa, pää painoksissa
106 [mä toivon] että	"	Korjaa tuolia kohti T1	*	Kädet puuskassa
107 L: [en tykkää:]	"	"	*	"
108 T1: Leeviä	Pää kohti T2	"	*	"
109 kiinnostais	"	"	*	"
110 [nyt] tämä	"	((Jää T1 taakse))	*	"
111 T2: [↑mm]	"	—	*	" +Pää kohti S
112 T1: mitä	"	—	*	" +Pää kohti T1
113 [me ollaan]	"	—	*	" +Pää kohti T1
114 L: [ei kiinnosta]	"	—	*	" +Pää kohti T1
115 T1: nähty ja	Pää kohti L	*	*	"
116 kuullu ja	"	*	*	"
117 voitais jutella että-	Pää kohti T2	*	*	Kädet puuskassa
118 L: ei kiinnosta	"	*	*	"
119 (.)	"	*	*	" +Pää kohti T1
120 T1: minä	"	*	*	"
121 aattelen [niin että]	"	*	*	Kädet puuskassa
122 T2: [mm]	"	*	*	"
123 T1: Leeviä näyttää	"	*	*	"
124 [nyhten-]	"	Nyökyttää	*	"
125 L: [tylsää:]	"	"	*	" +Painaa pään alas
126 T1: mulle tuli ↑niin	"	"	*	" +Painaa pään alas
127 mieleen se kun Leevi sano	"	*	((Jää L taakse))	"
128 silloin kerran	"	*	*	"
129 ku se oli	"	*	*	" +nostaa pään
130 täyttäny S:n kanssa niitä	"	*	*	Pää kohti T1, kädet syliin
131 lomakkeita kotona	"	*	*	"
132 (.)	"	*	((Jää L taakse))	Laittaa
133 T2: mm	"	Nyökyttää	—	hupun päähän.
134 T1: =ja se kerto meille	"	*	—	"
135 että mikä se pulma et-	"	*	—	"
136 kun on niin	"	*	*	"
137 paljon (.) <u>häsläystä</u> siellä kotona	"	*	((Jää L taakse))	Vetää kauluksen kasvoille
138 T2: mm↑	"	Nyökkää	—	((Pää ja kasvot hupparin alla))

Pää suuntautuneena kohti sijaisvanhempaa T1 siirtyy aloittamaan reflektiivisen tiimin keskustelua yksikön toisen persoonan kehotuksella *Kuuntelepa* (rivit 105–106), jolloin T2 korjaa tuolinsa suuntaa T1:stä kohti (rivit 106–109). Kehotuksen aikana Leevi asettaa kätensä puuskaan (rivi 105) ja kommentoi *en tykkää* (rivi 107). T1 siirtää päänsä kohti T2:ta ja vaihtaa puheensa kolmanteen persoonaan ja ilmaisten toiveensa, että Leeviä kiinnostaisi kuunnella terapeuttien havaintoja (rivit 108–116). Aloituksen voidaan katsoa olevan reflektiivisen keskustelun osalta kertomuksen johdantosekvenssi. Reflektiivisen tiimin keskustelun alussa Leevi protestoi erinäisin sanallisin ilmauksin kuten *ei kiinnosta* (rivit 114, 118, 125), mutta lakkaa pian ilmaisemasta vastustustaan ääneen (riviltä 126 alkaen). Leevi viestii nonverbaalisti suhtautumistaan keskusteluun painamalla päänsä alas (rivit 126–128). T1:n jatkaessa puheenvuoroaan viitaten Leevin aiemmin sanomaan (rivi 126 alkaen) Leevi nostaa hetkellisesti päänsä, laskee kädet syliinsä ja suuntaa päänsä kohti T1:stä (rivit 129–131). Tämän jälkeen Leevi laittaa paitansa hupun päähän ja vetää kauluksen kasvoilleen (rivit 132–138).

Yhteenveto

Analysoitavissa otteissa terapeutit pyrkivät käyttämään reflektiivistä tiimiä dialogisena välineenä. T1:sen spontaani keskustelun keskeyttävä ehdotus reflektiivisen tiimin keskustelusta ilmentää terapeutin institutionaalista asemaa, ja sen tuomaa oikeutta strategisiin väliintuloihin. T1 toimii reflektiivisten periaatteiden mukaisesti kysyessään lupaa reflektiivisen tiimin keskustelulle sekä selittäessään keskustelun kulun vuorotteluperiaatteet. Huomionarvoista on, että T1 kysyy myös T2:n suostumusta keskustelulle. Leevin vastustaessa ehdotusta terapeutit ja sijaisvanhempi selittävät uudelleen vuorotteluperiaatteet ja pyrkivät saamaan Leevin suostumuksen.

Leevi vastaa aikuisten suostutteluun pyrkimällä luomaan ehtoja, jolloin hänen olisi mahdollista säilyä autonomisena suhteessa terapiaistunnolle asetettuihin normeihin. Leevin vastustelun myötä sijaisvanhemman rooli reflektiivisestä keskustelusta neuvottelemisessa korostuu. Yhtäältä sijaisvanhempi on Leevin tukena siten, että hän selventää Leeville terapiaistuntoon liittyviä normeja aikataulusta ja keskusteluun orientoitumisesta. Toisaalta sijaisvanhempi liittoutuu neuvottelussa yhteen terapeuttien kanssa, kun hän käyttää auktoriteettiasemaansa suhteessa Leeviin, jotta terapeuttien esittämä ehdotus voisi toteutua vastustelusta huolimatta.

Neuvottelu reflektiivisen prosessin aloittamisesta ei muodostu dialogiseksi ja reflektiivisen tiimin keskustelu päätetään aloittaa ilman lapsen suostumusta. Oteessa 1.2 tiimin keskustelu alkaa T2:sen korjatessa tuolinsa asentoa T1:stä kohti, jolloin terapeuttien välille alkaa muodostua uusi kohtaaminen. Kääntyessään toisiaan kohden terapeutit siirtyvät reflektiivisten periaatteiden mukaiseen

puheeseen, jossa kuuntelijaposition jätettiin viitataan kolmannessa persoonassa ja pohdinta ilmaistaan omakohtaisina mietteinä. Leevi ilmaisee vastustusta ääneen vielä keskustelun alettua, kunnes hiljenee ja jatkaa nonverbaalisti vastustelemista huppuunsa kääriytymällä.

Otteet 2.1–2.2

Analysoitavissa otteissa tarkastellaan sitä, miten reflektiivisen tiimin keskustelua koordinoidaan yhteistoiminnallisesti kohti vastaanottosekvenssiä ja perheenjäsenten näkemysten kuulemista.

Ote 2.1

Otteiden 1.2 ja 2.1 välissä T1 ja T2 ovat jatkaneet reflektiivisen tiimin keskustelua. Sijaisvanhempi on seurannut keskustelua katseellaan ja Leevi on istunut keskustelun ajan kyyryssä paitansa sisään kääriytyneenä.

TAULUKKO 2.1

Ote 2.1		T1	T2	S	L
1	T1: =niin (.) ollaankohan me ihan	<i>Pää kohti T2, käsi leuan alla</i>	*	<i>Nostaa käden</i>	<i>Nostaa päätänsä hitaasti</i>
2	väärillä jäljillä voi olla että	<i>" +Siirtää kättä kaulalle</i>	*	<i>ja rapsuttaa</i>	<i>Pää hieman kohti T1</i>
3	T2: [pitäskö mejän no-noilleki ni] mutta	"	*	<i>otsaa ((Kasvot jäävät piiloon)).</i>	<i>Pää hieman kohti T2</i>
4	T1: [(--)]	"	*	"	"
5	T2: pysähtyä sitten [miettimään]	"	*	"	"
6	T1: [mitä se]	"	*	"	"
7	Leevi aattelee	"	*	<i>Käsi L</i>	"
8	mutta nyt	"	*	<i>tuolin käsi-</i>	"
9	[ainakin]	"	*	<i>nojalle, katse kohti T1/T2.</i>	<i>Pää hieman kohti S</i>
10	T2: [miin]	"	*	<i>" +Katse L</i>	"
11	T1: Leevi tuo tänne	"	*	<i>" +Katse T1/T2</i>	<i>" +Heilahtaa</i>
12	meille	"	*	"	"
13	sen [häsläyksen]	"	*	"	<i>Pää hieman kohti T2</i>
14	T2: [.hjoo]	"	*	"	"
15	T1: olon [varmaan]	"	*	"	<i>Pää nousee hitaasti, kasvot paljastuvat hieman hupparin alta</i>
16	T2: [joo]	"	*	"	"

T2:n ja T1:n puheenvuorojen (rivit 1–7) voidaan katsoa alustavan kertomuksen vastaanottosekvenssiä sekä kutsua Leevin ja sijaisvanhemman kommentteille. T1 pohtii ääneen, että ovatkohan terapeutit

olleet *ihan väärillä jäljillä* viitaten edellä käytyyn reflektiiviseen keskusteluun (rivit 1–7). Pohdinnan aikana Leevi alkaa nostamaan päätään ylöspäin ja liikuttamaan sitä puhujavuoroja mukaillen (alkaen rivi 2). Myös T2 pohtii ääneen, pitäisikö keskustelun teemoja pysähtyä miettimään. Hetkeä myöhemmin, T1:n mainitessa Leevin, sijaisvanhempi asettaa kätensä Leevin tuolin käsinojalle (rivi 7).

T1 jatkaa reflektiivisen keskustelun yhteen vetämistä pohtimalla Leevin olemuksen ilmentäneen sitä *häsläyksen oloa* (rivit 8–15). Leevi kääntää päätään kohti sijaisvanhempaa (rivi 9). Sijaisvanhempi siirtää katseensa kohti Leeviä, jolloin he katsovat hetken toisiaan kohden (rivi 11). Sijaisvanhempi kääntyy seuraamaan katseellaan terapeutteja, jollin myös Leevi kääntää päänsä hieman kohti T2:sta (rivit 12–14). T1:sen esittämän tulkinnan jälkeen Leevi jatkaa päänsä nostamista paljastaen kasvojaan hupun alta (rivit 15–16).

Ote 2.2

Otteiden 2.1 ja 2.2 välistä on poistettu rivit 17–29. Kyseisellä välillä T1 on jatkanut kertomuksen vastaanottosekvenssin alustamista reflektiivisen keskustelun puitteissa.

TAULUKKO 2.2

Ote 2.2	T1	T2	S	L
30 T1: [hi hi .hh]	<i>Pää ja nojaa kohti T2</i>	Nostaa käden	((Jää L taakse))	<i>Nostaa hieman päätä, avaa suun</i>
31 T2: [ei mut		*	*	
32 sit mulla tuli vielä ↑ <u>semmonen</u> tuli]				
33 vielä	<i>Pää kohti T2, laskee käden</i>	*(Katsoo yläviistoon)	Sulkee silmät	"
34 [tuosta]	"	*	"	<i>Heiluu hieman paikallaan</i>
35 L: [hh] ((huokaisee syvään))				
36 T2: että	"	*	Avaa silmät	"
37 he kerto	"	*	*	" +Pää kohti S
38 sitä että	"	*	*	"
39 S kerto-	"	*	*	" +Heilauttaa jalkaa

T1:sen naurahtaessa (rivi 30) T2 ilmaisee haluavansa tuoda esiin vielä yhden näkökulman nostamalla kätensä ja toteamalla *Ei mut sit mulla tuli vielä semmonen* -- (rivit 30–32). Puheenvuoro ilmentää sitä, että terapeuttien aiempi konsensus kertomuksen vastaanottosekvenssiin siirtymisestä peruuntuu. T2:n aloitettua kerrontasekvenssiin palaavan puheenvuoronsa Leevi huokaisee syvään ikään kuin ilmais-takseen pettymystään (rivi 35) alkaen samalla heilumaan tuolissaan (rivit 34–39). Vastaanottosekvenssin peruuntuessa sijaisvanhempi sulkee hetkellisesti silmänsä (rivit 33–35). Silmänsä avattuaan sijaisvanhempi ja Leevi katsahtavat toisiaan kohden (rivit 37–38). T2 jatkaa aloittamaansa omakoh-taista pohdintaa (rivi 36 alkaen).

Yhteenveto

Reflektiivisen tiimin keskustelun aikana Leeville ja sijaisvanhemmalle mahdollistetaan kuuntelijaposition asettuminen reflektiivisten periaatteiden mukaisesti. Terapeutit pysyvät kehollisesti ja katseiltaan suuntautuneina toisiinsa ja viittaavat kuuntelijapositionissa oleviin kolmannessa persoonassa.

Otteessa 2.1 voidaan havaita, kuinka reflektiivisessä keskustelussa koordinoidaan yhteistoiminnallisesti siirtymää, jossa perheelle aletaan tarjota mahdollisuutta ulkoiseen dialogiin. Terapeuttien valmistellessa siirtymistä kertomuksen vastaanottosekvenssiin, he säilyttävät reflektiivisessä keskustelussa kahdenkeskisen kohtaamisensa. Leevin sekä sijaisvanhemman toiminnasta voidaan päätellä, että myös perhe seuraa kyseistä tapahtumakulkua ja alkaa orientoitumaan tähän siirtymään.

Siirtymä peruuntuu otteessa 2.2, kun T2 tekee vahvan vuorovaikutuksellisen siirron tuomalla esiin vielä yhden näkökulman, mihin muut osallistujat mukautuvat. Tämä ilmentää interaktionaalista dominanssia. Reflektiivisen keskustelun jatkaminen purkaa näin terapeuttien keskinäisen implisiittisen sopimuksen reflektiivisen jakson päättämisestä. Epäjohdonmukaisuus reflektiivisen prosessin siirtymässä näkyy Leevin ja sijaisvanhemman nonverbaalisessa elehdinnässä.

Otteet 3.1–3.2

Analysoitavissa otteissa tarkastellaan sitä, miten reflektiivisen tiimin keskustelu siirtyy yhteistoiminnallisesti vastaanottosekvenssiin.

Ote 3.1

Ennen otetta 3.1 terapeutit ovat jatkaneet reflektiivistä keskusteluaan. Leevi on kävellyt videokameran luo ja sijaisvanhemman toimesta komennettu takaisin istumaan. Leevi kommentoi haluavansa päästä eroon kamerasta. Sanallisesta vastustuksestaan huolimatta Leevi kääntyi kameran luota takaisin istumaan.

TAULUKKO 3.1

Ote 3.1		T1	T2	S	L
1	T1: =jutelkaas te	<i>Pää kohti L/S, osoittaa sormella kohti S ja L vuoron perään.</i>	Nojaa kohti T1	*	<i>Pää alaspäin kohti pöytää</i>
2	keskenään		"	<i>((Jää L taakse))</i>	<i>Kurkottaa kohti pehmolelua pöydällä</i>
3	nyt mitä te [äskän]			—	<i>Pehmolelu käsissä</i>
4	T2: [nii]		Nojaa kohti L		

5	T1:	kuulitte mitä me	"	"	*	<i>Pää alaspäin</i>
6		T2:n kanssa	<i>Pää alaspäin</i>	"	*	<i>kohti lelua</i>
7		puhutti↓	Kallistaa päätä kohti L	"	*	<i>käsissä.</i>
8	L:	°en minä jak[sa]°	"	Painaa katseen	*	" + <i>Lelu</i> <i>käsissä</i>
9	T1:	[o-] oltiinko	"	alas kohti lattiaa.	*	"
10		me ymmär[retty] oikein tai	"		*	"
11	T2:	[°mi°]	"		*	"
12	T1:	kuultu tärkeitä-	"	"	*	"
13		=↑nyt ois Leevi sinun	Nyökyttää	"	*	"
14		aika puhua [ja]	*	Nojaa kohti L	*	"
15	T2:	[↑mm]	"		*	"
16	T1:	(.) luvan kanssa	Nyökkää isosti	"	*	"
17	L:	↑m-mm↓ ((kieltävä vastaus))	*	"	*	<i>Pehmolelu</i>
18		(2.0)	*	"	*	<i>suun edessä.</i>
19	T1:	°mm°	*	"	*	<i>Laskee leluun syliin, pää kohti S</i>
20	L:	mä oon hiljaa	*	"	*	<i>Pää kohti T2</i>

T1 muotoilee ehdotussekvenssin vastaanottosekvenssin alkamisesta suoran kehotuksen muotoon (rivit 1–7). T1 on tällöin kääntyneenä perhettä kohti osoittaen sormellaan vuoroin Leevyä ja sijaisvanhempaa. Terapeutin ehdotuksen alkaessa Leevi ottaa pöydältä pehmolelun käsiinsä (rivi 2). Leevi vastaa pää painuneena T1:n ehdotukseen, ettei jaksakaan (rivi 8). Neuvottelu kertomuksen vastaanottosekvenssin alkamisesta käynnistyy.

T1 muotoilee, Leevyä katsoen, ehdotustaan uudelleen ikään kuin istunnon aikaisempiin tapahtumiin viitaten, että nyt Leevillä olisi *luvan kanssa* mahdollisuus käyttää puheenvuoro (rivit 13–16). T1 nyökkää päällään Leeville suunnatun puheenvuoronsa aikana ikään kuin painottaen sanomaansa (rivit 13 ja 16). T2 osoittaa samanmielisyytensä T1:sen esitykseen vastauspartikkeleilla (rivit 4, 11 ja 15) ja nojautuen samalla Leevyä kohti. Käsissään lelua pyöritellen (rivit 8–19), Leevi antaa kieltävän vastauspartikkelin ehdotukseen sekä vastaa *mä oon hiljaa* (rivi 17 ja 20).

Ote 3.2

Otteiden 3.1 ja 3.2 välistä on poistettu rivit 21–31. Kyseisellä välillä T2 on jatkanut neuvottelua Leevien kieltäytyessä vastaamasta.

TAULUKKO 3.2

Ote 3.2			T1	T2	S	L
32	S:	tuliko	Pää kohti L/S	((Nojaa kohti L, silmät jäävät	*	Pää kohti S, pyörittelee lelua
33		sulle Leevi äsken semmonen	"	silmälasi- kehysten	*	Pää kohti lelua käsissä
34		tunne	"	taakse piiloon.))	((Jää L taakse))	" + Kurkottaa pöydälle
35		(1.0)	"	"	*	Asettaa lelun pöydälle
36		että: (1.0)	"	"	*(Katsoo ylös)	Kurkottaa
37		kun sä: meet sinne: (.)	"	"	*	nenälinapa-
38		hupparin alle piiloon ni ei tarvii	"	"	Katse kohti T1/T2	kettiin pöydällä.
39		mittää kuulla mitä	"	"	*	Nenäliina kädessä
40		puhutaan	"	"	((Jää L taakse))	"
41	L:	kyl mä: kuulen	*	"	—	Asettaa nenä- liinan pöydälle
42	T1:	[=°sä: kuulet°]	Nyökyttelee	"	Katse kiertää L ja T1/T2	Ottaa kynän pöydältä
43	S:	[=nii mut sillee]				
44		(.5)	*	Korjaa istuma-asentoa	*	Alkaa
45	T1:	=°ni:°	*	"	*	kynäilemään
46	S:	=et a-öö:	*	Nojaa kohti L ja	*(Katsoo ylös)	nenäliinaan.
47		tai kysytään näin päin	*	korjaa asentoa.	"	"
48		että	*	"	"	"
49		(0.5) oliko	*(Katse alas)	"	"	"
50		sulla joku syy	*	"	*	"
51		miks sinä	*	" + ((Nojaa kohti L,	Katse kohti T1/T2	Ottaa nenä- liinan käsiinsä
52		menit sinne	*	katseen suunta	((Jää L taakse))	Pitää nenä-
53		hupparin	*	jää	—	liinaa katseen
54		alle	*	silmälasi- taakse)).	Katse siirtyy nopeasti T1/T2 ja L välillä	korkeudella.
55		piiloon↓ (1.0) oliko sulla	*	Nojaa kohti L	((Jää L taakse))	Asettaa nenä-
56		>ky:lmä< >ta:i<	*	"	((Silmät näkyvät	liinan tuolin
57		(.) >pelottiko< sinu:a >ta:i<	*	"	välillä, katse käy	käsinojalle ja
58		>ha:rmittiko< sinua >ta:i<	*	"	ylhäällä, L ja T1/T2 välillä).	alkaa kynä- ilemään siihen,
59		(1.5) mikä se- ↑tuntuko	*	"	Pää kohti L	kasvot kään-
60		joltai semmoselta-	*	"	"	tyneenä kohti
61		ai sä kirjotat	*	"	"	kameraa.
62		sinne	*	" ((Katseen	"	"
63		saataisko me ihan	*	suunta jää	((Silmät näkyvät	"
64		paperia jos Leevi	*	piiloon)).	välillä, katse käy	"
65		[haluaa]	*	*	ylhäällä, L ja T1/T2 välillä).	"
66	T1:	[↑mm↓]	*	*	"	"
67	S:	vaikka	*	*	"	"
68		[kirjoittamalla laittaa:]	Nousee tuolista	((Jää T1 taakse))	"	"
69	T1:	[minä voin antaa paperia]	Kävelee kohti kameraa,	Nojaa kohti L, nyökkää	"	"
70		saat ↑ilman muuta			"	"

71		(2.0)	<i>pää rajautuu ulos kuvasta.</i>	Nojaa kohti L	((Jää T1 taakse))	((Jää T1 taakse))
72	S:	koska se voi olla joskus	" +Kyyristyy	"	—	—
73		↓helpompi ↑sitä:	"	" +Nyökyttää	—	—
74		kautta	"	Nojaa kohti L	—	—

Sijaisvanhempi aloittaa kertomuksen vastaanottosekvenssin omalta osaltaan esittämällä Leeville kysymyksen reflektiivistä keskustelua koskien (rivit 32–40). Sijaisvanhempi kysyy Leeviltä, oliko Leevin piiloutuminen hupparin sisään keino olla kuulematta, mitä ympärillä puhutaan. Tämän aikana Leevi pyörittelee pehmolelua käsissään (rivit 32–33) ja kurkottaa ottamaan nenäliinaa pöydältä (rivit 34–40). Leevi vastaa, että hän kyllä kuulee (rivi 41), samalla asettaen nenäliinan pöydälle ja tarttuen kynään (rivit 41–43). T1 reagoi viiveettä Leevin vastaukseen heijastamalla hiljaa ääneen *sä kuulet* (rivi 42). Sijaisvanhempi jatkaa T1:sen puheen kanssa samanaikaisesti kysymyksensä tarkentamista oliko hupparin alle menon syy esimerkiksi paleleminen, harmitus tai pelko (rivit 43–60).

Sijaisvanhemman puheenvuoron aikana Leevi alkaa kynäilemään nenäliinaan (rivit 44–50), nostaa nenäliinan silmiensä korkeudelle (rivit 51–54), asettaa sen tuolinsa käsinojalle ja jatkaa kynäilyään (rivit 55–70). Huomattuaan kynäilyn sijaisvanhempi pyytää terapeuteilta paperia, mikäli Leevi vastaisi mieluummin kirjoittamalla (rivit 61–74). T1 noutaa paperia Leeville (rivit 69 alkaen).

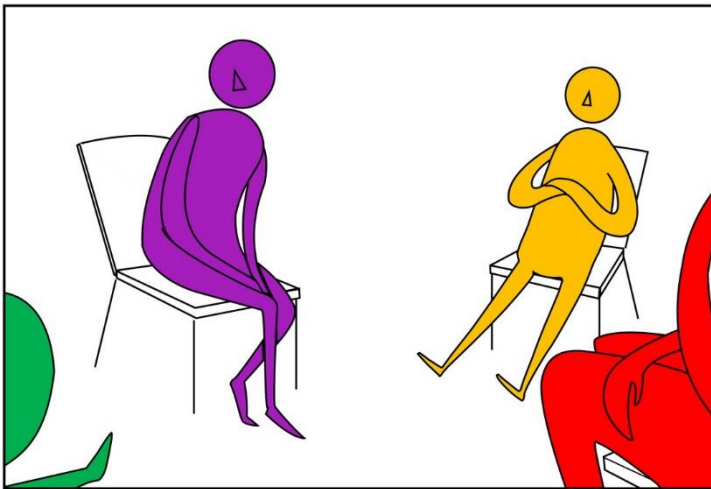
Yhteenveto

Siirtäessään puheenvuoroa perheelle, terapeutit pyrkivät avaamaan toivettaan kuulla Leevin ajatuksia. Leevi vastaa terapeuttien aloitteisiin kieltäytymällä kommentoimasta reflektiivisen tiimin keskustelua. Otteessa 3.1 terapiavuorovaikutus palaa otteiden 1.1–1.2 kaltaiseen neuvotteluun ja jumiutuneeseen tilaan, jossa dialogiset periaatteet eivät toteudu. Huomionarvoista otteessa on Leevin tarttuminen ensin pehmoleluun, kun puheenvuoroa yritetään siirtää Leeville. Leevin autonomista päätöstä olla puhumatta ei hyväksytä ja terapeutit jatkavat puheenvuoron siirron ohjeistamista. T1 käyttää myös sanamuotoa *luvan kanssa* (rivi 16), mikä ilmentää terapeuttien asemaa toimintavapauksien raamittamisen suhteen ja sitä, että tiettyihin toimintoihin terapiassa tarvitaan muiden osallistujien lupa.

Mielenkiintoisena tarkasteltavissa otteissa näyttäytyy myös sijaisvanhemman rooli. Leevi osallistuu keskusteluun sijaisvanhemman aloitteen kautta. Aloitteellaan sijaisvanhempi sivuuttaa terapeuttien ja Leevin välisen neuvottelun, kuitenkin tukien toiminnallaan tavoitetta, joka terapeuteilla on ollut. Sijaisvanhempi käyttää kysymyksessään Leevin konkreettisempiin kokemuksiin ja käyttäytymiseen liittyvää sanastoa, ja tarjoaa vastausvaihtoehtoja. Leevin vastaus, että hän kyllä kuulee osoittaa, että uhmakkaasta käytöksestään huolimatta Leevi on kuullut ja kuunnellut reflektiivisen tiimin keskustelua. Leevin osallistumista keskusteluun tuetaan myös tarjoamalla mahdollisuutta kirjoittaa vastaus, mikä tapahtuu sijaisvanhemman aloitteesta.

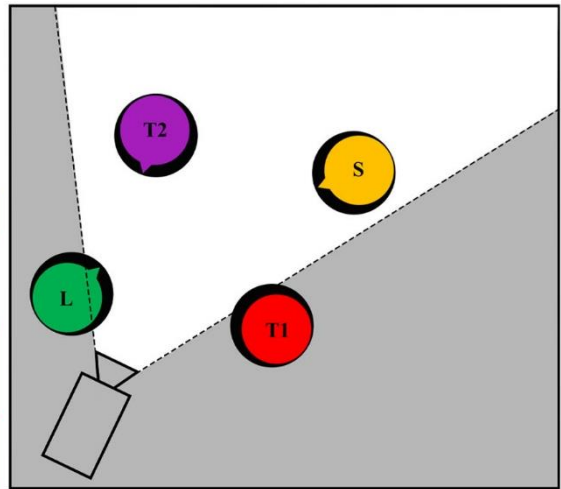
3.2 Leevin kolmastoista istunto

Kyseessä on Leevin terapiaprosessin 13. istunto. Osallistujat istuvat huoneessa ringissä siten, että terapeutit sekä sijaisvanhempi istuvat tuoleilla. Leevi istuu istunnon ajan lattialla leluilla leikkien, mitä T1 kuvaa hetkellisesti istunnon alussa. Kameran kuva rajautuu siten, että videokuvassa näkyy esteettä T2:sen sekä sijaisvanhemman kasvot ja vartalo (kuva 2.1). T1:stä näkyy pääasiassa kyynärvarret ja polvet, mutta otteen 4.2 aikana hän kurottautuu hetkeksi eteenpäin, jolloin kuvassa näkyy hänen otsansa (rivit 51–52). Leevin päälaki, osittainen sivuprofiili, näkyy satunnaisesti kuvassa Leevin nojatessaan eteenpäin. Leevin silmät eivät näy kuvassa otteiden 4.1–5 aikana. Havainnekuvan (kuvan 2.1) mukaisesti sijaisvanhempi istuu otteiden ajan kädet ristissä ja T2 nojaa hieman eteenpäin Leevyä kohti.

KUVA 2.1

Havainnekuvasa näkymä otteiden 4.1–5 videotallenteen kuvakulmasta. Kuvassa vasemmalta L, T2, S ja T1. L istuu lattialla, hänen päälakensa näkyy videokuvassa ylhäältäpäin.

KUVA 2.2

Pohjakuva L, T2, S ja T1 sijainneista suhteessa toisiinsa sekä videokameraan otteissa 4.1–5. Ympyrät kuvaavat henkilöiden päitä ja kolmiot nenän suuntaa. Harmaa alue havainnollistaa videokuvan ulkopuolelle rajautuvaa aluetta. Laatikko kuvan vas. alareunassa esittää videokameraa.

Otteet 4.1–4.2

Analysoitavissa otteissa tarkastellaan reflektiivistä prosessia, joka alkaa T1:n yksinpuheluna ja äänen ajatteluna, johon T2 liittyy hieman myöhemmin.

Ote 4.1

Istunnossa on aiemmin keskusteltu Leevin leikkimisestä, ja siitä, millaisia odotuksia Leevin elämässä olevilla aikuisilla on Leevin leikille. Istuntoa on kestänyt 7 minuuttia ja 41 sekuntia otteen alkaessa.

TAULUKKO 4.1

Ote 4.1	T1	T2	S	L
1 T1: onks se vähän semmonen että ku ne	–	*	*	–
2 leikit muuttuu	–	*	*	–
3 (1.0) ois kiva (.) voida leikkiä paljon ja (.)	–	*	*	–
4 en tiiä minä vaan tässä	–	*	*	–
5 [ääneen]	–	*	*	–
6 T2: [mm]	–	*	*	–
7 T1: pohdiskelen (.)	–	*	*	–
8 eikä sinunkaa tarvii Leevi (.) mritään	–	*	*	–
9 vastata >mulle mut-<	–	*	*	–
10 minä vaan jäin	–	*	*	–
11 ittekseni miettimään	–	*	*	–
12 [jotenki] tähän että (.)	–	*	*	–
13 T2: [mm]	–	*	*	–

T1:n puheenvuoro aloittaa kerronnan johdantosekvenssin (rivit 1–12). T1 esittää Leeville kysymyksen leikkien muuttumisesta (rivit 1–3). T2 liittyy kerrontajäsennykseen vastauspartikkelein *mm* (rivit 6 ja 13) katsoen vuoron perään Leevyä ja T1:stä. T1 muotoilee pohdintansa ehdotuksenomaiseksi ja epävarmaksi, todeten samalla Leeville ääneen, ettei Leevin tarvitse vastata hänelle (rivit 4–12). Sijaisvanhempi katsoo otteen ajan pääasiallisesti Leevyä.

Ote 4.2

Otteiden 4.1 ja 4.2 välistä on poistettu rivit 14–34. Kyseisellä välillä T1 on jatkanut reflektiivistä pohdintaa leikkien muuttumisesta, mihin T2 liittyy.

TAULUKKO 4.2

Ote 4.2	T1	T2	S	L
35 T2: minä aattelin että voi olla vähän	–	*	*	–
36 haikeen tuntustaki että	–	*	*	–
37 T1: [=nii (.) ku ne ennen tuotti hyvän]	–	*	*	–
38 T2: [eikö minua enää]	–	*	*	–
39 T1: mielen	–	*	*	–
40 T2: nii:	–	*	*	–
41 T1: =ja nyt se ei ehkä välttämättä tuota se	–	*	*	–
42 [sama] leikki hyvää mieltä	–	*	*	–
43 T2: [nii]	–	*	*	–
44 nii s-	–	*	*	–
45 T1: mut- niin [käy]	–	*	*	–
46 T2: [niinku] näinhän se käy	–	*	*	–
47 [yleensä moni-]	–	*	*	–
48 T1: [kaikille lapsille käy]	–	*	*	–
49 T2: (.)	–	*	*	–
50 niinku lapsille näin että	–	*	*	–
51 T1: nii (.) [emmä tiiä onko sinulle käynyt näin]	((Otsa kuvaan))	*	*	–
52 T2: [semmonenki voi olla ajankohtaista] (.)	–	***	*	–
53 jossain kohtaa ainakin (.) en tiiä onko vielä (.)	–	*	*	–
54 Leevi↑	–	*	*	–
55 T1: mm ne vaan [muuttuu] ne ajatukset leikistäki↑	–	*	*	–
56 T2: [ni (.) nii:]	–	*	*	–

T1:n yhtyessä T2:n kerrontaan terapeutit puhuvat päällekkäin (riviltä 37 alkaen). Terapeuttien puheenvuorot liittyvät toisiinsa muodostaen samalla yhteiselle kerronnalle tyypillisiä ilmaisujen toistoja (rivit 44–50). T1 kohdistaa kysymykseksi muotoillun pohdinnan Leeviin käyttäen yksikön toista persoonaa, *en tiiä onko sinulle käynyt näin* (rivi 51). Kysymyksen aikana T1 nojaa eteenpäin, jolloin hänen otsansa näyttäytyy kuvakulmassa. Samaan aikaan T2 esittää ehdotuksenomaisen pohdintaansa päättäen sen suoraan lapselle osoitettuun kysymykseen *en tiiä onko vielä, Leevi?* (rivit 53–54) ikään kuin tiedustellakseen vaihtoehtoisen tulkintansa paikkansapitävyyttä. Kerronnan aikana T2:n katseen suunta pysyy pääasiassa T1:ssä, mutta käy välillä Leevissä.

T2:n puheenvuoro on aloite vastaanottosekvenssin siirtymisestä, joka kuitenkin peruuntuu T1:n puheenvuoron myötä (rivi 55). T1 kokoaa puheenvuorossaan pohdintaa leikkiin liittyvien ajatusten muuttumisesta, johon T2 liittyy vastauspartikkelilla (rivi 56). T2:n Leeville osoittama kysymys on aloite päättää kertomus ja täten reflektiivisen tiimin keskustelu, mutta vuoronvaihdon yhteistoinnallinen koordinointi johtaa siihen, että vastaanottosekvenssi ei käynnisty, vaan tiimin keskinäistä keskustelua jatketaan.

Yhteenveto

Analysoitavista otteista voidaan havaita, kuinka terapeutit koordinoivat yhteistoiminnallisesti reflektiivisen keskustelun etenemistä säilyttäen katsekontaktin kuuntelijapositionissa olevaan. Otteiden keskustelua voidaan pitää reflektiivisten tiimin sovelluksena, jossa heijastuu reflektiivisille prosesseille tyypillisiä piirteitä. Johdantosekvenssissä otteessa 4.1 T1 sanallistaa keskustelun vuorottelusäännöt sekä selventää ääneen Leevin toimintavapaudet keskusteluun osallistumisesta vapauttaen Leevin selontekovelvollisen asemasta. T1 aloittaa reflektiivisen jakson ääneen pohdinnallaan, johon T2 liittyy mukaan. Terapeutit muotoillevat puheensa minä-muotoon sekä käyttävät epävarmuuden ilmaisuja ja kysymysrakenteita. He tuovat ehdotuksenomaisilla ilmauksillaan useita perspektiivejä keskusteluun pohtiessaan leikin roolia Leevin elämässä.

Reflektiivinen keskustelu ei kuitenkaan suoranaisesti noudata Andersenin reflektiivisen prosessin periaatteita. Vaikka T1 ilmaisee otteen 4.1 alussa, ettei Leevin tarvitse vastata, puhuttelevat T1 ja T2 suoraan Leeviä yksikön toisessa persoonassa. Videoaineiston mukaan T2 katsoo ja myös nojaa Leeviä kohti reflektiivisen prosessin aikana. T1 rajautuu suurelta osin kuvan ulkopuolelle, eikä hänen katseen suuntansa näy videokuvassa. T1:n persoonapronominien käyttö ja hetkellisesti näkyvä pään asennon muutos kuitenkin antavat olettaa, että myös hän suuntaa katsettaan Leeviin. Otteen reflektiivisen tiimin keskustelussa Leeville ei täten mahdollistu periaatteiden mukaista kuuntelijaposition asettumista, vaan Leevi pysyy keskustelun ajan selontekovelvollisen asemassa ja reflektiivisen tiimin kohtaamisessa. Terapeuttien tavat menetellä keskustelussa luovat näin keskenään ristiriitaisia odotuksia sille, millainen osallistuminen suhteessa reflektiiviseen jaksoon on Leeville toivottavaa.

Ristiriitaisten odotusten syntyminen on myös merkillepantavaa vuorovaikutuksellisen dominanssin näkökulmasta. Tämä näkyy otteessa 4.2 tavalla miten valta päättää istunnon työskentelymuodoista jakautuu terapeuttien välillä. Otteessa Leevi ei vastaa tai näytä reagoivan terapeuttien kysymyksiin. Tämä saattaa niin ikään johtua epäselvistä ja ristiriitaisista odotuksista Leevin osallistumista kohtaan. Terapeuttien toistuva päällekkäin puhuminen voimistaa Leeviä kohtaan ilmaistujen odotusten ristiriitaisuutta. Päällekkäin puhuminen viittaa keskeneräiseen vuorottelusääntöjen muotoutumiseen, mutta myös kilpailevaan kerrontaan, vaikka päällekkäinen puhe voidaan nähdä myös olevan osoitus keskustelijoiden samanmielisyydestä.

Ote 5

Analysoitavassa otteessa tarkastellaan otteissa 4.1 ja 4.2 ilmenneen reflektiivisen prosessin vastaanottosekvenssiä. Otteiden 4.2 ja 5 välillä terapeutit ovat jatkaneet reflektiivistä keskustelua.

TAULUKKO 5

Ote 5	T1	T2	S	L
1 T1: sillee käy Leevi ihan kaikille	–	*	*	–
2 (6.0)	–	*	*	–
3 S: et toi rak-	–	*	Yskäisee	–
4 rakentaminen on semmosta	–	*	*	–
5 mikä niinku (1.0) mm: (.) Leevi tykkää	–	*	*	–
6 tosi paljon että	–	Nyökkää	*	–
7 T1: joo↑	–	*	*	–
8 S: sukulaisen luonakin on iso laatikko	–	*	***	–
9 leegoja (.) ne on niitä isojakki leegoja	–	*	**	–
10 mutta (.) kyllä Leevi niihin	–	*	*	–
11 palaa	–	*	*	–
12 uudelleen ja uudelleen että	–	*	*	–
13 että	–	*	*	–
14 T1: [mm]	–	*	*	–
15 T2: [mm]	–	*	*	–
16 S: mitä- mitähän kaikkia rakennuksia	–	*	*	–
17 sinä oot rakentanu aina ku (1.0)	–	*	*	–
18 kyllä sinä aina mulle näytät että	–	*	*	–
19 tämmösen tein mut ku niitä on	–	*	*	–
20 niin monia ollu ni ei enää muista	–	*	*	–
21 T1: mm	–	*	*	–
22 T2: mm	–	*	*	–
23 (2.0)	–	*	*	–
24 L: sen mitä on ni suurin saavutus on ne tornit	–	*	*	–
25 S: mm et- tota: (.) ne	–	*	*	–
26 L: siis siinä [o-]	–	*	*	–
27 S: [vaikka] ne on niitä isoja leegoja ni --	–	*	*	–

Reflektiivisen tiimin kertomus päättyy T1:n Leeville suunnattuun toteamukseen, että se muutos, jota Leevi käy läpi, tapahtuu kaikille lapsille (rivi 1). Toteamusta seuraa kuuden sekunnin hiljainen tauko, jonka aikana sijaisvanhempi sekä T2 pitävät katseensa suunnattuna Leeviin. Tauko päättyy sijaisvanhemman puheenvuoron, joka aloittaa kertomuksen vastaanottosekvenssin (rivi 3 alkaen).

Puheenvuorossaan sijaisvanhempi aloittaa kertomaan Leeville mieluisista leikeistä katsoen Leeviä sekä T1:stä (rivit 3–9). T1 vastaa puheenvuoron aloitukseen vastauspartikkelilla (rivi 7). T2 nyökkää (rivi 6) sekä katsoo vuoron perään sijaisvanhempaa ja Leeviä (rivit 3–10). Kertomuksen lopulla sijaisvanhempi siirtää katseensa kokonaan T1:seen (rivit 10–13). Puheenvuoro päättyy terapeuttien yhtäaikaiseen vastauspartikkeliin *mm* (rivit 14–15). Vastauspartikkelin aikana sijaisvanhempi siirtää katseensa takaisin Leeviin ja kysyy, millaisia rakennuksia Leevi on rakentanut (rivit 16–20). Kysymystä seuraavat terapeuttien vastauspartikkelit ja kahden sekunnin hiljainen tauko (rivit 21–23).

Tauon jälkeen Leevi vastaa sijaisvanhemman kysymykseen (rivi 24). Sijaisvanhempi vastaa Leevin toteamukseen vastauspartikkelilla ja jatkaa puheenvuoroaan siirtyen takaisi kertomaan Leevin leikeistä kuitenkin pitäen katseensa Leevissä (rivit 25 ja 27). Puheenvuoron välissä (rivi 26) Leevi aloittaa täydentämään aiempaa vastaustaan, joka kuitenkin keskeytyy sijaisvanhemman jatkaessa omaa käynnissä ollutta puheenvuoroaan. Lapsen vuorovaikutusaloite näin estyy, vaikka sijaisvanhemman ja T2:n katse on kyseisellä hetkellä Leevissä.

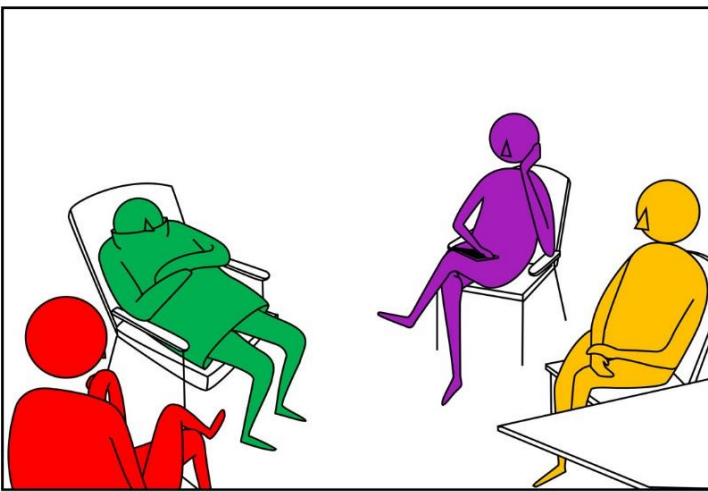
Yhteenveto

Analysoitavassa otteessa sijaisvanhempi ottaa vastuuta terapeuttien aloitteeseen vastaamisesta, kun lapsi ei vastaa hänelle osoitettuun vuorovaikutusaloitteeseen kohtuullisen pitkän viiveen jälkeen. Ote alkaa Leeville suunnatulla toteamuksella, josta seuraa hiljaisuus. Hiljaisuus voidaan tulkita etujäsenen nähdessä preferoimattomana vastausvaihtoehtona, jolloin Leevi ei tuota responsia terapeutin tuottamaan puheenvuoroon. Jää epäselväksi onko vastaamattomuus kuitenkin preferoimaton vai jättääkö Leevi vastaamatta reflektiivisen keskustelun alussa annetun ohjeistuksen vapauttamana (ote 4.1). Tällöin hiljaisuus palvelee tarkoitusta, jossa terapeutit ja sijaisvanhempi tarkkailevat, haluaako Leevi aloittaa vastaanottosekvenssin. Vastaamattomuus voi kuitenkin viitata Leeviin kohdistuvien epäselvien odotusten lisäksi reflektiivisen prosessin sisältöön. Lapsi saattaa jättää vastaamatta, kun reflektiivinen prosessi on ollut sisällöltään liian epätavallinen tai haastava. Toinen tekijä, jonka Leevi on voinut arvioida haasteelliseksi reflektion kommentoimisen näkökulmasta, voi olla terapeuttien asema suhteessa Leeviin.

Sijaisvanhempi tuottaa kertomuksen vastaanottosekvenssissä tietoa Leeville mielisistä ja tärkeistä leikissä, jonka jälkeen hän muotoilee Leeville konkreettisen ja lapsen mielenkiinnon kohteita mukailevan kysymyksen. Tämän ja kysyjän läheisen suhteen voidaan nähdä avartavan lapsen mahdollisuuksia ja uskallusta osallistua keskusteluun. Leevin vastauksen jälkeen hänen aloitteensa osallistua keskusteluun kuitenkin keskeytyy sijaisvanhemman jatkaessa puheenvuoroaan. Lasta osallistavaa kysymystä voidaankin tässä yhteydessä pitää kysyjän keinona rikastuttaa kertomustaan, eikä niinkään keinona osallistaa lasta reflektiivisen jakson kommentointiin. Puheenvuoron sivuuttamisen voidaan nähdä ilmentävän vuorovaikutuksen epäsymmetrisyyttä niin interaktionaalisella kuin kvantitatiivisellakin tasolla.

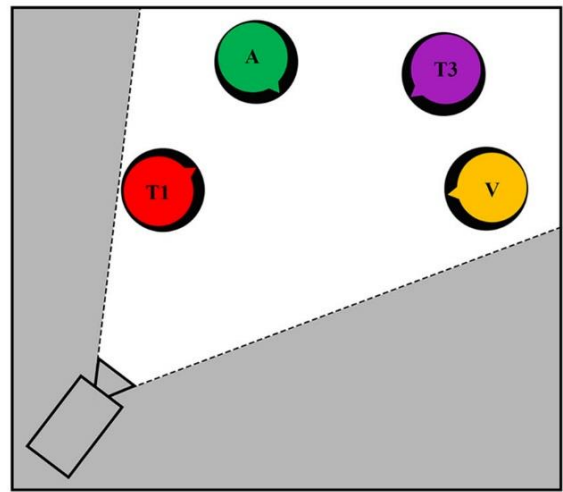
3.3 Aadan kahdestoista istunto

Kyseessä on Aadan terapiaprosessin 12. istunto. Osallistujat istuvat huoneessa puoliringissä pohjakuvan (kuva 3.2) mukaisesti. Aadan, T3:sen ja vanhemman kasvot näkyvät otteiden ajan. T1 istuu osittain selin kohti kameraa, vastapäätä T3:sta ja vanhempaa. T1:sen kasvot ovat suunnattuna suoraan eteenpäin taulukoiden 6 ja 7 niissä kohdissa, joissa multimodaalisten vuorovaikutustoimintojen sarakkeessa solu on tyhjä. Tällöin T1 saattaa katsoa vanhempaa tai T3:sta kohti. Aada istuu otteiden ajan havainnekuvan (kuva 3.1) mukaisesti kädet puuskassa, tuolin pohjalla. Aadan katse on enimmäkseen suoraan eteenpäin.

KUVA 3.1

Havainnekuvassa näkymä otteiden 6–7 videotallenteen kuvakulmasta. Kuvassa vasemmalta T1, A, T3 ja V. A istuu kädet puuskassa tuolin pohjalla.

KUVA 3.2

Pohjakuva T1, A, T3 ja V sijainneista suhteessa toisiinsa sekä videokameraan otteissa 6–7 Ympyrät kuvaavat henkilöiden päitä ja kolmiot nenän suuntaa. Harmaa alue havainnollistaa videokuvan ulkopuolelle rajautuvaa aluetta. Laatikko kuvan vas. alareunassa esittää videokameraa.

Ote 6

Analysoitavassa otteessa tarkastellaan yhden työntekijän reflektiivisen äänenpohdinnan jaksoa. Istunnolla on keskusteltu Aadan ja hänen vanhempansa kanssa aamuisista kodin tapahtumista. Aada istuu puhumatta tuolissaan itkuisin silmin ja kädet puuskassa. T1 on sanonut Aadalle istunnon alussa, huomautessaan Aadan itkuisuuden, että Aada voi olla tilanteessa rauhassa. Istuntoa on kulunut 7 minuuttia ja 30 sekuntia otteen alkaessa.

TAULUKKO 6

Ote 6	T1	T3	V	A
1 T1: eiks Aada muka ollut		*	*	*
2 aamulla yhtään vihainen↑ (1.0)	<i>Pää kohti A</i>	*	*	*
3 ku minu-		*	*	*
4 minä ajattelen ite jos minä olisin pieni tyttö	<i>Käsi rinnalla</i>	*	*	*
5 ja .hh loma loppus joka ollu aika- niiku		*	*	*
6 i:hana loma		Nyökkää	*	*
7 T3: mm↑		*	*	*
8 T1: =ja taas pitäs palata arkeen ja lähteä		*	*	*
9 aika vaikeitakin asioita tänne miettimään	<i>Pää kohti A</i>	*	*	*
10 ni (.)		*	*	*
11 voisin kuvitella että		*	*	*
12 oisin kiukkunen ja	<i>Pää kohti A</i>	*	*	*
13 vihainenki		*	*	*
14 ja (.) ja		*	*	*
15 sitten		*	*	*
16 jos		*	*	*
17 tuntuu että (.)		*	*	*
18 aikuinen on niin kiireinen	<i>Pää kohti A</i>	*	*	*
19 siinä	"	*	*	*
20 vaikka ↑ymmärtäiskin		*	*	*
21 sen että [mitä] sull- niiku	<i>Osoittaa kädellä kohti V</i>	*	*	*
22 V: [mm]				

T1 kysyy *eikö Aada muka ollut aamulla yhtään vihainen* (rivit 1–2) kääntäen päänsä kohti Aadaa (rivi 2). Kysymystä seuraa välisekvenssi (rivit 3 alkaen), jossa T1 tuottaa yksin tämän jakson reflektiivisen sisällön. Pohtiessaan aamun kulkua T1 asettaa puheenvuorossaan itsensä Aadan, *pienen tytön*, asemaan samalla asettaen kätensä rinnalleen (rivi 4). T3 yhtyy nyökkäyksellä ja vastauspartikkelilla (rivit 6–7) T1:sen pohdintaan pitäen katseensa pääasiassa T1:ssä (rivit 1–7). Vanhempi katsoo puheenvuoron ajan T1:stä Aadan pitäessä katseensa eteenpäin ja istuen syvällä tuolissaan kädet puuskassa (rivit 1–7).

Jatkaessa reflektiivistä puhetta (rivi 8 alkaen) T1 tekee ehdotuksenomaisen tulkinnan, että pieni tyttö voisi olla *kiukkuinen* ja *vihainenkin* (rivit 12–13) joutuessaan tulemaan loman jälkeen perheterapiaan miettimään *vaikeitakin asioita* (rivi 9), jolloin terapeutit ja vanhempi katsovat yhtä aikaa Aadaa (rivi 9). T1 kääntää päänsä Aadaa kohti myös ehdottaessaan kiukkuisuuden tunnetta (rivi 12). Aada kääntää näiden tulkintojen jälkeen katseensa hetkeksi vanhempaa kohti (rivit 15–17) T1:sen jatkaessa puheenvuoroaan. T1 tuo pohdintaansa aikuisen kiireisyyden kääntäen päänsä jälleen Aadaa kohti (rivit 18–19). Tämän jälkeen T1 suuntaa puheensa vanhempaan käyttäen yksikön toista persoonaa ja osoittaen kädellään kohti vanhempaa (rivi 21). Vanhempi vastaa vastauspartikkelilla *mm* puheenvuoron aikana (rivi 22). T3:n katse vuorottelee T1:n ja Aadan välillä, vanhemman katse T1:sen ja ympäristön välillä (rivit 10–22).

Yhteenveto

Analysoitavassa otteessa T1 tuottaa itsenäisellä ääneen pohdinnallaan reflektiivisen jakson, jonka aikana hän pitää katsekontaktin istunnon muihin osallistujiin. T1 sanallistaa kysymyksensä välisekvenssiin syntyneessä reflektiivisessä prosessissa pienen tytön mahdollisuuksia vihan ja kiukun tunteisiin. Hän esittää pohdintansa reflektiivisen prosessin periaatteiden mukaisesti ehdotuksenomaisina ja omasta näkökulmastaan käsin. Voidaan katsoa, että T1 käyttää reflektiivistä puhetta ikään kuin perustellakseen kysymyksensä tarkoituksenmukaisuutta. Samalla T1 validoi Aadan mahdollisuutta kiukun tunteeseen, mutta tuo tulkintaan myös vanhemman näkökulman luoden keskusteluun sekä -perspektiivin.

T1 tuo pohdintaansa useampaan kerran ajatuksen *kiukkuisuudesta* tai *vihaisuudesta*. Yksittäisen tulkintavaihtoehdon tietoisesta esillä pitämisestä voidaan nähdä ilmentävän semanttista dominanssia. Näissä puheenvuoroissa T1 ei asetu ei-tietävään asemaan. Reflektiivisten periaatteiden mukaan hän kuitenkin sitoo lausumansa aiemmin terapiaistunnolla lausuttuun.

Reflektiivisen prosessin aikana T1 kääntää päätään useamman kerran Aadaa kohti. Multimodaalisten toimintojen tyhjissä soluissa T1 katsoo eteenpäin, oletetusti vanhempaa tai T3:sta kohti. Analysoitavasta otteesta voidaan havaita, ettei istunnolla muodostu uutta kohtaamista, vaan reflektiivinen prosessi ikään kuin upotetaan osaksi tavanomaista terapiavuorovaikutusta. Tällöin Aadalle tai vanhemmalle ei mahdollistu periaatteiden mukaista kuuntelijaposititiota vaan he pysyvät selontekovelvollisen asemassa.

Ote 7

Analysoitavassa otteessa tarkastellaan otteen 6 reflektiivisen prosessin vastaanottosekvenssiä. Otteen 6 ja 7 välillä T1 on jatkanut reflektiivistä puhettaan kysymyksensä välisekvenssissä.

TAULUKKO 7

Ote 7	T1	T3	V	A
1 T1: voisin kuvitella		*	*	*
2 että oisin		*	*	*
3 kyllä kiukunenki		*	*	*
4 T3: =°mm°		Nyökyttelee	*	*
5 V: mun mielestä		*	Nyökyttelee	*
6 ei kyllä		*	"	*
7 ollu (1.0)		*	"	*
8 ei nyt semmosta <u>no</u> ny↑t tuo oli ehkä		*	***	*
9 semmonen kiukunpurk(h)aus	Nyökyttelee	*	*	*
10 [mutta]		*	*	*
11 T1: [ni]				
12 °niin°		Nyökyttelee	*	*
13 V: ei mun mielestä	Pää kohti A	*	*	*
14 T1: mm		*	*	*
15 V: että enemmänki oli Aada (0.5)		*	*	*
16 T1: surullinen	Nyökkää	*	Nyökkää	*
17 V: =°nii°		*	*	*
18 T1: °joo° .hh	Nyökkää	Nyökyttelee	*	*

T1 päättää reflektiivisen puheensa toistaen voivansa kuvitella pienenä tyttönä olevansa *kyllä kiukkui-**nenki* (rivit 1–3). T3 vastaa viiveettä vastauspartikkelilla *mm* siirtäen katseensa Aadasta T1:seen ja nyökäten (rivit 3–4). Vanhemman katse siirtyy ympäristöstä T1:seen sekä Aadaan (rivit 2–4) vastatessaan *mun mielestä ei kyllä ollut* (rivit 5–7). Vanhempi nyökyttelee samalla päätään ikään kuin painottaen vastaustaan siirtäen katseensa Aadasta uudestaan ympäristöön ja T1:seen. Vastaus päättää T1:n kysymyksen välisekvenssiin upottamansa reflektiivisen jakson, ja siirtää reflektiivisen prosessin kertomuksen vastaanottosekvenssiin.

Vanhempi jatkaa puheenvuoroaan yhdistämällä kiukun tunteen (rivit 8–9) istunnolla aiemmin tapahtuneeseen hetkeen, jolloin Aada oli pyyhkäissyt lattialle T3:sen ojentamat nenäliinat. Puheenvuoronsa aikana vanhemman katse siirtyy ympäristöön sekä T1:seen. Hän naurahtaa sanan kiukunpurkaus kohdalla (rivi 9), mihin T1 vastaa nyökytellen. Tämän jälkeen vanhempi toistaa vielä

erimielisyytensä suhteessa T1:sen tulkintaan (rivi 13) ja katsoo Aadaan (rivi 14). T3 nyökyttelee vanhemman puheenvuoron jälkeen (rivi 12). T1 vastaa vanhemman tulkintoihin vastauspartikkelein (rivit 11–12, 14).

Vanhempi jatkaa puheenvuoroaan ja aloittaa esittämään vaihtoehtoista tulkintaa, jonka lomassa hän pitää puolen sekunnin tauon, ikään kuin jäsentääkseen ajatuksiaan (rivi 15). T1 liittyy nyökäten vanhemman puheenvuoroon ehdottamalla uutta tulkintaa siitä, että Aada olisi ollut enemmänkin *surullinen* (rivi 16). Vanhempi nyökkää samanaikaisesti ja yhtyy viiveettä hiljaa äännetyllä vastauspartikkelilla T1:n täydentämään tulkintaan (rivi 17). T1 vastaa tähän hiljaa lausutulla vastauspartikkelilla sekä nyökkäämällä, jolloin myös T3 nyökyttelee ja katsoo vanhempaa kohti (rivi 18). Kyseisellä hetkellä Aada siirtää katseensa vanhempaan ja vanhempi Aadaan. Keskustelu hiljenee seitsemäksi sekunniksi litteroidun osuuden jälkeen.

Yhteenveto

Analysoitavassa otteessa Aadan vanhempi ja T1 neuvottelevat reflektiivisessä prosessissa syntyneistä tulkintavaihtoehdoista Aadan käyttäymiselle. T1 päättää reflektiivisen prosessin toistamalla ehdotuksenomaisen tulkintansa Aadan kiukkuisuudesta. Vaikka T1 ei esitä kaikkia reflektioitaan epävarmoina tai ehdollisina (otteet 6–7), vanhempi liittyy mukaan keskusteluun eriävällä mielipiteellä. Otteesta voidaan näin tulkita, että vanhempi kokee voivansa esittää keskustelussa eriävän mielipiteensä. Vanhemman osallistumisen myötä keskustelu muuttuu dialogisempaan suuntaan rikastuttaen tilanteen tulkintaa.

Vaikka otteiden 6 ja 7 reflektiivinen keskustelu ei mahdollista Aadalle reflektiivisten prosessien periaatteiden mukaista kuuntelijaposiitiota, näyttäisi sillä olleen vaikutusta Aadaan. Pitkään eteenpäin tuijotettuaan Aada kääntää katsettaan vanhempaansa T1:sen tulkintojen jälkeen. Vaikka Aadan asema vuorovaikutuksessa on passiivisempi suhteutettuna terapeutteihin ja vanhempaan, asemoituminen on häneltä vapaaehtoinen valinta. Huomionarvoista on myös, kuinka sekä T1 että vanhempi pyrkivät tuomaan otteiden aikana Aadan ääntä keskusteluun.

4 POHDINTA

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli tutkia, miten reflektiivisiä prosesseja toteutetaan uhmakkuus- ja käytöshäiriödiagnoosin saaneiden lasten perheterapiaistunnoilla lapsiosallistujan mukana ollessa. Tutkimuksen otteissa tarkasteltiin kahden eri lapsen perheterapiaistuntojen reflektiivisiä prosesseja kolmelta eri istunnolta. Valikoituneissa otteissa näkyi, kuinka perheen vuorovaikutuksessa ilmenevät ongelmat toisintuivat terapeuttisessa systeemissä. Dialogisuutta haastoivat päälle puhumiset sekä epäselvät odotukset keskustelukäytänteistä ja osallistujien rooleista. Lisäksi lasten vastahakoisuus tai puhumattomuus asettivat perheterapeuteille omanlaisiaan haasteita terapiaprosessin dialogisuuden ylläpitämiseksi. Oteista voitiin havaita, että perheterapeutit käyttivät reflektiivisiä prosesseja terapian dialogisena työvälineenä.

Tutkimus osoitti, että reflektiiviset prosessit toteutuivat vaihtelevin muodoin tutkimusaineiston lasten perheterapiaistunnoilla. Tämä noudattaa Andersenin ajatusta siitä, että reflektiiviset prosessit ovat tarkan työmenetelmän sijaan enemmänkin tapa ajatella ja, ettei menetelmän strukturoitu käyttö ole sen tavoiteltavampaa kuin soveltavampi lähestymistapa (ks. esim. Andersen, 1991; Hargens, 1991). Perheterapeutit käyttivät reflektiivisiä menetelmiä joustavasti ja spontaanisti, tilanteen vaatimukseen mukauttaen. Reflektiivisen tiimin työmenetelmää käytettiin vakiintuneen struktuurin mukaisesti yhdellä istunnolla, ja kahdella muulla istunnolla terapeutit sovelsivat reflektiivisten prosessien periaatteita vapaammin. Reflektiivisiä prosesseja yhdisti terapeuttien tapa asettaa puheensa pohtivaan muotoon, jossa ilmenivät epävarmuuden ilmaisu. Lisäksi he esittivät ajatuksensa omakohtaisina mietteinä sekä puhuivat lempeään ja kunnioittavaan sävyyn.

Vakiintuneen struktuurin mukaisen reflektiivisen keskustelun sekä toisaalta sovelletumman reflektiivisen prosessin toteutustavat erosivat tutkimusaineistossa etenkin katseen rajaamisen ja puheen suuntaamisen osalta. Reflektiivisen tiimin vakiintuneen struktuurin mukaisessa keskustelussa toteutui periaatteiden mukainen katseen rajaaminen. Tällöin perheenjäseniin viitatus lausumat muotoutuivat reflektiivisen tiimin keskustelun aikana kolmanteen persoonaan, ja perheelle mahdollistui teorian mukainen kuuntelijaposition asettuminen. Istunnoilla, joilla reflektiivistä prosessia käytettiin soveltaen, ei katsetta rajattu ja terapeuttien puhe suuntautui perheenjäseniä kohti. Tässä tapauksessa kuuntelijaposition, sisäisen ja ulkoisen puheen dialogi ei mahdollistunut, ja perheenjäsenet pysyivät reflektiivisen tiimin keskustelun ajan selontekovelvollisten asemassa.

Tutkimuksen toisena kiinnostuksenkohteena oli selvittää, millä tavoin näitä reflektiivisiä prosesseja yhteistoiminnallisesti koordinoidaan. Tutkimustulosten mukaan yhteistoiminnallisessa koordinoinnissa ilmentyivät institutionaalisen vallan näkökulmat. Terapeuttien institutionaalinen

valta-asema näkyi strategisen dominanssin tasolla aineistossa etenkin reflektiivisen prosessin aloitteena, vastaanottosekvenssin siirtymisen peruuntumisena sekä puheenvuoron palauttamisessa kuuntelijapositiossa olleille. Puolestaan semanttisen dominanssin näkökulmasta reflektiivinen prosessi voi olla myös keino ylläpitää yksittäistä tulkintavaihtoehtoa mukana keskustelussa.

Tässä tutkimuksessa perheterapeuttien toiminnassa näkyi yhtäältä dialogisen terapiaperinteen vuorovaikutusideologia ja toisaalta institutionaalisen kontekstin edellyttämä orkestroijan rooli. Tuloksissa tulee esille, että vaikka terapian reflektiivisiä prosesseja voidaan kuvata myös valtahierarkioita purkavana lähestymistapana, ei se poista terapeuttien asemaan kytkeytyvää institutionaalista valtaa. Tuota valtaa terapeutit käyttävät orkestroidessaan terapiavuorovaikutuksen kulkua. Vallan läsnäolo näyttäisi tulosten mukaan olevan asia, joka olisi hyvä tiedostaa olemassa olevaksi osaksi dialogin rakentumista reflektiivisissä prosesseissa.

Tutkimuksessa ilmeni, kuinka etenkin katseen kohdistaminen ja puheen suuntaaminen lasta kohden reflektiivisen prosessin aikana aiheutti ristiriitaisia odotuksia lapsen toimintaa kohtaan silloin, kun reflektiivisen prosessin alussa oli sanottu ääneen lapsen osallistumista koskevat, selontekovollisuudesta vapauttavat odotukset. Tilanne, jossa lapsi ei näkyvästi vahvista sitoutumistaan keskustelun käytänteisiin, voi ymmärrettävästi herättää terapeutissa epävarmuuden tunteen siitä, kuunteliko tai ymmärsikö lapsi ohjeistusta, mikä voi tuoda tarpeen vahvistaa omaa ilmaisua esimerkiksi katseella. Epäjohdonmukaisuutta ilmeni yksittäisen terapeutin viestinnän lisäksi terapeuttien välisessä yhteisymmärryksessä. Strategisen dominanssin näkökulmasta onkin kiinnostava kysymys, miten terapeutit neuvottelevat sovellettavista vuorovaikutuskäytännöistä reflektiivisen prosessin aikana.

Vanhemman rooli ja liittouma terapeutteihin näyttäytyi tutkimuksessa merkittävänä reflektiivisen keskustelun kaltaisessa vuorovaikutustilanteessa, jossa lapsi nojautuu vanhempaan ymmärtääkseen poikkeavan vuorovaikutustilanteen käytännöt. Roolia voidaan tarkastella interaktiivisen dominanssin näkökulmasta kahdella tasolla. Yhtäältä vanhempi tekee heikkoja siirtoja mukautumalla terapeuttien aloitteisiin, mutta toisaalta vahvoja siirtoja suhteessa lapseen yrittäessään ylläpitää lapsen sitoutumista työskentelyyn. Vanhemman yhteistyörooli korostui aineistossa etenkin niissä hetkissä, kun perhettä tai lasta pyydettiin kommentoimaan reflektiivisen keskustelun sisältöjä.

Vaikka lapsella ei pääasiassa ollut otteiden mukaan strategista päätösoikeutta vaikuttaa reflektiivisten prosessien kulkuun tai käsiteltäviin aiheisiin, ilmaisivat he oman kantansa aktiivisesti ääneen tai vetäytymällä vuorovaikutuksesta. Uhmakkuus- ja käytöshäiriödiagnoosin saaneiden lasten uhmakas käytös näytti myös asettavan haasteita sille, kuinka paljon painoarvoa lapsen autonomiselle tahdonilmaisulle tulisi terapiatyöskentelyssä antaa. Tämä tutkimuksen tulokset herättävät kuitenkin myös pohtimaan, kuinka paljon lapsen käytöstä tulkitaan tavalla, joka vahvistaa ja uusintaa häiriön diagnoosia, jättäen lapsen mielipiteen kuulematta. Näyttäytyy, että diagnooseista riippumatta tärkeää

on, että lapsen yksilöllinen, tilannekohtainen sietoikkuna tunnistetaan. Kun läsnäolevat aikuiset tunnistavat lapsen tavat ilmaista vireystilaansa ja säädellä sitä, voidaan tämän tuntemuksen pohjalta hahmottaa, miten vahvaa sitoutumista istunnon tapahtumiin lapselta voi vaatia. Lisäksi tutkimusaineisto osoittaa, että vaikka lapsi näyttää etäännyvän vuorovaikutuksesta, hän *kuulee kyllä* ja rinnakkaisista toiminnoistaan tai liikekielestään huolimatta tarkkailee prosessia aktiivisesti. Tutkimus vahvistaa tämän näkemystä perheenjäsenten autonomian tukemisen tärkeydestä terapeutin muutoksen tavoittelussa.

Tuloksissa havaittiin terapeuttien valintoja soveltaa reflektiivisiä prosesseja hetkissä, joissa lapsi ei pystynyt voimakkaan tunnetilansa vuoksi täyttämään häneen kohdistettuja odotuksia vuorovaikutukseen osallistumisesta kielellisellä tasolla. Tämä osoittaa sen, että terapeutit tunnistivat tarpeen tuoda lapsen toiminnan taustalle mielekkyyttä ja syy-seuraussuhteita, jolloin lapsen toiminta tulee ääneen perustelluksi myös niissä hetkissä, joissa lapsi ei itse pysty kielellisellä tasolla toimimaan itsensä puolestapuhujana. Tuloksista kävi ilmi, että myös vanhemmat yhtyivät tähän mielekkyyden rakentamiseen, ja että terapeutit ja vanhemmat voivat dialogisuutta ylläpitävällä tavalla neuvotella toisistaan poikkeavista tulkinnoista lapsen käyttäytymiselle.

Tämän tutkielman aineistossa lasten määrällinen osallistuminen vuorovaikutuksessa ei merkittävästi lisääntynyt niissä hetkissä, kun lapsella oli välitön mahdollisuus kommentoida terapeuttien reflektiota. On kuitenkin tärkeää muistaa, ettei kommentointia voida pitää yksiselitteisenä indikaattorina sille, kokiko henkilö reflektiivisen prosessin sisällöt merkityksellisiksi vai ei, sillä hänellä on vapaus olla kommentoimatta. Tämä aineisto ei kata myöskään sitä, nousevatko reflektiivisen keskustelun sisällöt lapsen osalta keskusteluun myöhemmin kyseisellä istunnolla tai terapiaprosessissa. Huomioiden kuitenkin tutkimustieto lasten määrällisesti vähäisemmästä sanallisesta osallistumisesta perheterapian keskusteluihin, on tärkeää, että reflektiivisen tiimin soveltamisessa tunnustetaan lapsen yksilölliset lähtökohdat kommentoida häneen liittyvää keskustelua. Tuloksista käy ilmi, että vanhemmalla on merkittävä rooli vuorovaikutussisältöjen konkretisoinnissa sekä lapsen taipumusten ja kiinnostuksenkohteiden esille nostamisessa. Vanhemman tuki on vuorovaikutuksellinen resurssi, joka terapeuttien on mahdollista reflektiivisessä työskentelyssään tunnistaa ja hyödyntää.

Kirjallisuudessa tuodaan esille, kuinka piirros tai lelun kaltainen esine voi antaa lapselle tilaa ilmaista jotain sellaista, jota ei ole vielä sanottu ääneen (Rober, 1998). Kun Leeviä pyydetään keskustelemaan reflektiivisen tiimin herättämistä ajatuksista, tarttuu hän pehmoleluun. Muut osallistujat eivät kiinnitä eleeseen varsinaista huomiota, mutta herää kysymys, olisiko pehmolelun huomioiminen voinut edesauttaa Leevin osallistumista keskusteluun kyseisessä tilanteessa. Kirjallisuudessa on esitelty esimerkkitapaus, jossa pehmolelu on toiminut reflektiivisen tiimin jäsenenä (ks. Fredman ym., 2007). Pehmolelun jälkeen Leevi tarttuu kynään ja paperiin, minkä sijaisvanhempi huomioi ja nostaa

vuorovaikutustilanteen keskiöön. Tutkimuksen tulokset puoltavat, että terapeutit säilyisivät reflektiivisten prosessien aikana avoimina etenkin lapsen ei-kielellisille ilmaisuille, jotka tullessaan huomioiduiksi voivat toimia vuorovaikutuksellisina aloitteina.

4.1 Luotettavuuden arviointi

Tutkimuksen luotettavuutta on tarkasteltu läpi tutkimuksen, sen jokaisessa osiossa ja vaiheessa. Tässä tutkielmassa on pyritty tarkkaan ja sisällöltään johdonmukaiseen raportointitapaan. Mikroanalyytisellä analyysimenetelmällä, kattavalla analyysistrategian kuvaamisella ja tulosten yksityiskohtaisella esittämistavalla on tuotu läpinäkyväksi tutkimuksen analyysin eteneminen sekä johtopäätösten tekeminen. Tutkimuksessa käytetyt menetelmät sopivat tutkittavan ilmiön tarkasteluun sekä tuottivat uutta syventävää tieteellistä tietoa aiheesta.

Keskustelunanalyytisestä analyysimenetelmästä ja tarkasta multimodaalisesta litteroinnista huolimatta tutkimuksen laatua arvioitaessa on huomioitava, että tutkijoiden omat merkityssystemit ovat voineet vaikuttaa tutkimuksen analyysiin, tehtyihin havaintoihin sekä tutkimusprosessissa tehtyihin valintoihin. Aktiivisesta omien ajatusten ja uskomusten tiedostamisesta huolimatta tutkimus on tehty tutkijoiden omista sosiaalisista konstruktioista käsin. Yleisesti ottaen tutkimuksissa käytetyt menetelmiä ei voida pitää neutraaleina välineinä, jotka tuottaisivat samat tulokset tutkijasta, tietolähteistä tai metodeja ohjaavasta ajattelusta riippumatta (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Tutkimuksessa on kuitenkin pyritty puolueettomiin havaintoihin, eikä yliopistossa toteutettuun tutkimukseen ole vaikuttaneet ulkopuoliset tahot – tutkimus on näin riippumaton.

Tutkimuksessa tarkastellaan ilmiötä monipuolisesti eri teoreettisista perspektiiveistä käsin, mikä laajentaa tutkimuksen näkökulmaa ja lisää tutkimuksen laatua. Reflektiivisiä prosesseja tarkasteltiin uhmakkuus- ja käytöshäiriödiagnoosin saaneiden lasten perheterapiaistunnoilla dialogisuuden sekä institutionaalisuuden teoreettisesta viitekehystä käsin. Tutkimuksessa toteutuu teoriaan liittyvän triangulaation lisäksi tutkijatriangulaation, joka myös tukee tutkimuksen laatua ja luotettavuutta (Tuomi & Sarajärvi, 2018).

Valmis aineisto vahvistaa sekä heikentää tutkimuksen laatua ja luotettavuutta. Laatua heikentää yhdellä videokameralla kuvatun kuvan peittoalueen rajautuminen. Kuvamateriaali tulkittiin kuitenkin riittäväksi kattavan mikroanalyytisen ja multimodaalisen analyysin toteuttamiseksi. Videoitu aineisto kuitenkin myös lisää tutkimuksen laatua ja luotettavuutta, sillä se kuvaa istuntojen audiovisuaaliset ilmiöt objektiivisesti. Videoaineisto mahdollistaa lisäksi aineistoon palaamisen, jonka ansiosta mikroanalyytinen multimodaalinen litteraattitaulukko on pystytty toteuttamaan. Valmis aineisto vahvistaa tutkimuksen luotettavuutta, sillä tutkijat eivät ole vaikuttaneet aineiston keräämiseen

tai tutkimuksen osallistujiin. Laadun kannalta ongelmallisena voidaan kuitenkin pitää videokameran läsnäoloa, joka aineistosta tehtyjen havaintojen mukaan vaikutti joissain tilanteissa (lapsi-)tutkittavien käyttäytymiseen. Voidaan siis päätellä, että aineiston kuvaaminen useammalla kameralla olisi mahdollisesti häirinnyt istuntoa enemmän ja lisäksi kuormittanut istuntojen terapeutteja, jotka huolehtivat istuntojen tallentumisesta videokameralle. Yhdellä kameralla kuvattu materiaali säilytti näin paremmin istuntojen naturalistisen luonteen.

Tutkimuksen uskottavuutta tarkasteltaessa tulee tarkastella myös tutkimuksen eettisiä ratkaisuja, sillä tutkimuksen uskottavuus perustuu siihen, että tutkijat noudattavat hyvää tieteellistä käytäntöä (TENK, 2012). Tätä tutkielmaa tehdessä tutkimusprojektin aineistoa on käsitelty eettisesti ja tutkimukseen osallistuneiden anonymiteettiä suojaten. Tutkielman ja tutkimusprojektin etiikkaa on tarkemmin käsitelty Tutkimuksen eettiset kysymykset -luvussa.

Kirjallisuus, jota tutkimuksessa käytettiin, on tutkimustietoon perustuvaa. Tutkimuksessa käytetyt tieteelliset artikkelit ovat vertaisarvioituja ja ajantasaisia. Tämän tutkimuksen kannalta relevantteja tuoreita tieteellisiä artikkeleita reflektiivisistä prosesseista löytyi kuitenkin niukasti. Tämän voidaan ajatella kertovan tutkimusaiheeseen liittyvästä tutkimusaukosta. Tutkimuksen haasteena ja tulosten rajoitteena on kuitenkin Andersenin periaatteita mukailevien reflektiivisten prosessien määrällinen vähäisyys aineistossa sekä niiden erottelu ja rajaaminen aineistosta.

Tämän tutkimuksen tuloksia voidaan pitää yleistettävänä koskemaan lasten osallisuutta perheterapiavuorovaikutuksessa. Vaikka tutkimuksen aineistossa mukana olleita lapsia yhdisti käytös- tai uhmakkuushäiriödiagnosi, voidaan katsoa, että tarve tulla vakavasti otetuksi vuorovaikutuksen osapuoleksi kohteellistamisen sijaan on jotain, mikä on yhteistä kaikille lapsille. Tämän tutkielman tulokset valottavat perheterapiainstituution osalta sitä, miten yhteiskunnan eri toiminnoissa pystytään tukemaan lapsen yksilöllisiä tarpeita silloin, kun lapset ovat instituutioiden piirissä tapahtuvan vuorovaikutuksen osapuolina.

4.2 Jatkotutkimusaiheet sekä tutkimustiedon käytännön sovellusmahdollisuudet

Kaikki lisätutkimus reflektiivisten prosessien toteuttamisesta perheterapiassa näyttäytyy tämän tutkielman kirjallisuuskatsauksen ja empiirisen osion valossa arvokkaana. Etenkin lasten kokemukset reflektiivisistä prosesseista olisi tärkeä tutkimusaihe. Kyseinen näkökulma vaatisi videoitua terapiaistuntoa täydentäviä tietolähteitä aineistonkeruussa. Tämä tutkimus ei vastaa myöskään kysymykseen, ovatko reflektiiviset prosessit tehokkaita käytös- ja uhmakkuushäiriödiagnoosin saaneiden lasten ja heidän perheidensä perheterapiahoidossa. Perheterapian reflektiivisiä prosesseja voitaisiin tarkastella myös prosessimoodien kautta, mikä tarjoaisi lisätietoa siitä, miten terapiavuorovaikutuksessa

liikutaan ulkoisten ja sisäisten tapahtumien kuvaamisen välillä, kohti refleksiivistä analyysiä, jota kautta edellä mainituista tapahtumista ja tunteista muodostuu uusia ja erilaisia tulkintoja (ks. esim. Angus, Levitt & Hardtke, 1999).

Tämän tutkimuksen tulosten valossa perheterapiakoulutuksessa olisi tärkeää kiinnittää huomiota erityisesti kahteen seikkaan. Ensinnäkin, silloin kun toteutetaan reflektiivisen keskustelun kaltaista epätyypillistä vuorovaikutuksen tapaa, on tärkeää säilyttää prosessin aikana sekä sisäinen että työparin keskinäinen johdonmukaisuus siitä, millaisia odotuksia kuuntelijapositionissa olevan perheen osallistumiselle rakennetaan.

Toisekseen tärkeänä näyttäytyy se, että reflektiivisten prosessien yhteydessä puhutaan myös vallan kysymyksistä. Voidaan nähdä, että perheterapian ammatillisessa vuorovaikutustiedossa on aineksia, jotka asettavat terapeutille jopa ristiriitaisia vaatimuksia. Yhtäältä esimerkiksi reflektiivisen työotteen ydintä ovat matala hierarkia ja ei-tietämisen asenne. Toisaalta institutionaalisiin vuorovaikutustilanteisiin liittyy aina asiakkaan ja ammattilaisen välinen epäsymmetria esimerkiksi osallistumisen tapojen ja tiedon jakautumisen suhteen (Heritage, 1996). Tämän tutkimuksen tuloksissa tulee ilmi kuitenkin myös se, kuinka perheenjäsenet tarjoavat vuorovaikutuksessa terapeuteille keinoja kaaventaa osallistujien lähtökohtien välistä epäsymmetriaa. Etenkin vanhempien merkitys lasten osallistumisessa reflektiivisiin prosesseihin on resurssi, joka perheterapeuttien kannattaa tiedostaa.

LÄHTEET

- Aaltonen, J. (2012). Perheterapia. Teoksessa M. O. Huttunen & H. Kalska (toim.): *Psykoterapiat*. Helsinki: Duodecim. 189–205.
- Aaltonen, J. & Laitila, A. (2015). Perheterapia. Teoksessa M. O. Huttunen & H. Kalska (toim.): *Psykoterapiat* (3. painos). Helsinki: Duodecim. 207–223.
- Aaltonen, J. & Piha, J. (2016). Perheterapia. Teoksessa K. Kumpulainen, E. Aronen, H. Ebeling, E. Laukkanen, M. Marttunen, K. Puura & A. Sourander (toim.): *Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria*. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim. 603–612.
- Andersen, T. (1987). The reflecting team: dialogue and meta-dialogue in clinical work. *Family Process*, 26(4), 415–428.
- Andersen, T. (1991). The Reflecting Team. Teoksessa T. Andersen (toim.): *The reflecting team: Dialogues and dialogues about the dialogues*. New York: Norton, 3–70.
- Andersen, T. (1995). Reflecting Processes; Acts of Informing and Forming: You Can Borrow My Eyes, But You Must Not Take Them Away from Me!. Teoksessa S. Friedman (toim.), *The reflecting team in action: Collaborative practice in family therapy*. New York: Guilford, 11–37.
- Anderson, H. (2003). Postmodern Social Construction Therapies. Teoksessa T. L. Sexton, G. R. Weeks & M. S. Robbins, *Handbook of Family Therapy: The Science and Practice of Working with Families and Couples*. New York: Routledge, 143–168.
- Anderson, H. (2007a). Dialogue: People Creating Meaning with Each Other and Finding Ways to Go On. Teoksessa H. Anderson & D. R. Gehart (toim.): *Collaborative therapy: Relationships and conversations that make a difference*. New York: Routledge. 33–42.
- Anderson, H. (2007b). The Heart and Spirit of Collaborative Therapy: The Philosophical Stance – “A Way of Being” in Relationship and Conversation. Teoksessa H. Anderson & D. R. Gehart. *Collaborative therapy: Relationships and conversations that make a difference*. New York: Routledge. 43–62.
- Anderson, H. & Goolishian, H. A. (1988). Human Systems as Linguistic Systems: Preliminary and Evolving Ideas about the Implications for Clinical Theory. *Family Process*, 27(4), 371–393.
- Andolfi, M. (1979). *Family therapy: An interactional approach*. New York: Plenum Press.
- Angus, L., Levitt, H. & Hardtke, K. (1999). The narrative processes coding system: Research applications and implications for psychotherapy practice. *Journal of clinical psychology*, 55(10), 1255–1270.
- Arad, D. (2004). If Your Mother Were an Animal, What Animal Would She Be? Creating Play-Stories in Family Therapy: The Animal Attribution Story-Telling Technique (AASTT). *Family process*, 43(2), 249–263.
- Arminen, I. (2016). *Institutional Interaction. Studies of Talk at Work*. New York: Routledge.
- Aronsson, K. (1991). Facework and control in multi-party talk: A paediatric case study. Teoksessa I. Marková & K. Foppa (toim.): *Asymmetries in Dialogue*. Hertfordshire: Harvester Wheatsheaf. 21–48.
- Aronsson, K. & Cederborg, A-C. (1996). Coming of age in family therapy talk: Perspective setting in multiparty problem formulations. *Discourse Processes*, 21(2), 191–212.
- Bakhtin, M. M., Holquist, M. & Emerson, C. (1986). *Speech genres and other late essays*. Austin: University of Texas Press.
- Benson, M.S., Schindler-Zimmerman, T. & Martin, D. (1991). Accessing childrens’ perceptions of their family: Circular questioning revisited. *Journal of Marital and Family Therapy*, 17, 363–372.

- Bercelli, F., Rossano, F., Viaro, M. (2008). Clients' responses to therapists' reinterpretations. Teoksessa A. Peräkylä, C. Antaki, S. Vehviläinen & I. Leudar (toim.): *Conversational analysis and psychotherapy*. Cambridge University Press. 43–61.
- Braswell, L., Kendall, P. C., Braith, J., Carey, M. P. & Vye, C. S. (1985). "Involvement" in cognitive-behavioral therapy with children: Process and its relationship to outcome. *Cognitive Therapy and Research*, 9(6), 611–630.
- Brownlee, K., Vis, J. & Mckenna, A. (2009). Review of the Reflecting Team Process: Strengths, Challenges, and Clinical Implications. *The Family Journal*, 17(2), 139–145.
- Carlson, C. (2019). Family Therapy. Teoksessa J.L. Lebow, A.L. Chambers, D.C. Breunlin (toim.): *Encyclopedia of Couple and Family Therapy*. Springer, Cham.
- Cederborg, A-N. (1997). Young children's participation in family therapy talk. *The American Journal of Family Therapy*, 25(1), 28–38.
- Conoley, C. W., Plumb, E. W., Hawley, K. J., Spaventa-Vancil, K. Z. & Hernández, R. J. (2015). Integrating positive psychology into family therapy: Positive family therapy. *The Counseling Psychologist*, 43(5), 703–733.
- Dell, P. (1985). Understanding Bateson and Maturana: Toward a Biological Foundation for the Social Sciences. *Journal of Marital and Family Therapy*, 11(1), 1–20.
- Dell, P. (1986). Why Do We Still Call Them "Paradoxes"? *Family Process*, 25(2), 223–234.
- Drew, P. and Heritage, J. (1992). Analyzing Talk at Work: An Introduction. Teoksessa D. Drew and J. Heritage (toim.): *Talk at Work: Interaction in Institutional Settings*. Cambridge: Cambridge University Press. 3–65.
- Eskola, J. & Suoranta, J. (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Fleuridas, C., Nelson, T. S. & Rosenthal, D. M. (1986). The Evolution Of Circular Questions: Training Family Therapists. *Journal of Marital and Family Therapy*, 12(2), 113–127.
- Fredman, G., Christie, D. & Bear, N. (2007). Reflecting teams with children: The bear necessities. *Clinical child psychology and psychiatry*, 12(2), 211–222.
- Friedman, S. (1995). Closig Reflections on Commuties, Connections and Conversations. Teoksessa S. Friedman (toim.), *The reflecting team in action: Collaborative practice in family therapy*. New York: Guilford. 353–358.
- Gehart, D. (2007). Creating Space for Children's Voices: A Collaborative and Playful Approach to Working with Children in Families. Teoksessa H. Anderson & D. Gehart. *Collaborative therapy: Relationships and conversations that make a difference*. New York: Routledge. 183–196.
- Gehart, D. R. (2018). The legacy of Tom Andersen: the ethics of reflective processes. *Journal of Marital and Family Therapy*, 44(3), 386–392.
- Gelcer, E. & Schwartzbein, D. (1989), A Piagetian View of Family Therapy: Selvini-Palazzoli and the Invariant Approach. *Family Process*, 28, 439–456.
- Gergen, K. J. (2001). Psychological Science in a Postmodern Context. *American Psychologist*, 56(10), 803–813.
- Goffman, E. (1964). The neglected situation. *American Anthropologist*, 66(6), 133–136.
- Goffman, E. (1981). *Forms of talk*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Goldenberg, H. & Goldenberg, I. (2013). *Family therapy: An overview* (8. painos). Belmont, California: Brooks/Cole.
- Goodwin, C. (1984). Notes on story structure and the organization of participation. Teoksessa J. M. Atkinson & J. Heritage (toim.): *Structures of social action: studies in conversation analysis*. Cambridge University Press. 225–246.
- Goodwin, C., & Heritage, J. (1990). Conversation analysis. *Annual review of anthropology*, 19(1), 283–307.
- Guilfoyle, M. (2003). Dialogue and power: A critical analysis of power in dialogical therapy. *Family Process*, 42, 331–343.

- Haarakangas, K. (1997). *Hoitokokouksen äänet: Dialoginen analyysi perhekeskeisen psykiatrisen hoitoprosessin hoitokokoukseskusteluista työryhmän toiminnan näkökulmasta*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Haddington, P., & Kääntä, L. (2011). *Kieli, keho ja vuorovaikutus: Multimodaalinen näkökulma sosiaaliseen toimintaan*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Harjunpää, K., Mondada, L., & Svinhufvud, K. (2019). Multimodaalinen litterointi keskusteluanalyysissä. *Puhe ja kieli*, 39(3), 195–220.
- Hakulinen, A. (1997). Vuorottelujäsenitys. Teoksessa L. Tainio (toim.): *Keskustelunanalyysin perusteet*, 2. painos. Tampere: Vastapaino. 32–55.
- Hargens, J. (1991). Preface. Teoksessa T. Andersen (toim.), *The reflecting team: Dialogues and dialogues about the dialogues*. New York: Norton.
- Heritage, J. (1996). *Harold Garfinkel ja etnometodologia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Hoffman, L. (1991). Foreword. Teoksessa T. Andersen (toim.). *The reflecting team: Dialogues and dialogues about the dialogues*. New York: Norton.
- Itakura, H. (2001). Describing Conversational Dominance. *Journal of Pragmatics*, 33, 1859–1880.
- Johannesen, T.L., Rieber, H., & Trana, H. (1998). The reflecting puppet-show: A new way of communication with children in family therapy. *Human Systems: The Journal of Systemic Consultation and Management*, 9, 123–138.
- Kangasharju, H. (1996). Aligning as a team in multiparty conversation. *Journal of Pragmatics*, 26(3), 291–319.
- Katz, A. M. (1991). Afterwords: Continuing the Dialogue. Teoksessa T. Andersen (toim.), *The reflecting team: Dialogues and dialogues about the dialogues*. New York: Norton, 98–126.
- Karttunen, J., & Strandén, N. (2017). Kohtaamisia: Yhteistoiminnan rakentuminen pariterapian reflektiivisten prosessien muutoskohdissa (pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto).
- Kykyri, V., Tourunen, A., Nyman-Salonen, P., Kurri, K., Wahlström, J., Kaartinen, J., . . . Seikkula, J. (2019). Alliance Formations in Couple Therapy: A Multimodal and Multimethod Study. *Journal of couple & relationship therapy*, 18(3), 189–222.
- Laitila, A. (2015). *Research plan: Family-centered treatment and systematic feedback in the prevention of social exclusion for children diagnosed with conduct and oppositional defiant disorders*. Tutkimussuunnitelma.
- Lax, W.D. (1995). Offering Reflections. Some theoretical and practical considerations. Teoksessa S. Friedman (toim.), *The reflecting team in action: Collaborative practice in family therapy*. New York: Guilford. 145–166.
- Lindholm, C., Stevanovic, M. & Peräkylä, A. (2016). Teoksessa M. Stevanovic & C. Lindholm (toim.): *Keskustelunanalyysi: kuinka tutkia sosiaalista toimintaa ja vuorovaikutusta*. Tampere: Vastapaino. 9–30.
- Linell, P. (1990). The power of dialogue dynamics. Teoksessa I. Marková & K. Foppa (toim.): *The Dynamics of Dialogue*. Hertfordshire: Harvester Wheatsheaf. 147–177.
- Linell, P. (1998). *Approaching dialogue: Talk, interaction and contexts in dialogical perspectives*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Co.
- Linell, P. (2009). *Rethinking language, mind, and world dialogically: interactional and contextual theories of human sense making*. Charlotte, NC: Information Age.
- Lobatto, W. (2002). Talking to children about family therapy: A qualitative research study. *Journal of Family Therapy*, 24, 330–343.
- Mæhle, M., Haugen, I., Tømmerås, I. (2012). Applying child specific knowledge in reflective dialogues: presentation of an approach. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 17(3), 415–432.
- Maturana, H. R. (1975). The organization of the living: A theory of the living organization. *International Journal of Man-Machine Studies*, 7(3), 313–332.

- McCabe, A., Peterson, D., & Connors, D.M. (2006). Attachment security and narrative elaboration. *International Journal of Behavioral Development*, 30(5), 398–409.
- National Collaborating Centre for Mental Health, NICE (2013). *Antisocial behaviour and conduct disorders in children and young people: recognition, intervention and management*. RCPsych Publications, 158. Saatavana: <https://www.nice.org.uk/guidance/cg158/evidence/conduct-disorders-in-children-and-young-people-full-guideline-189848413>. Viitattu 01.12.2020.
- O'Reilly, M., & Parker, N. (2013). You can take a horse to water but you can't make it drink': Exploring children's engagement and resistance in family therapy. *Contemporary Family Therapy*, 35(3), 491–507.
- Parker, N. & O'Reilly, M. (2012). 'Gossiping' as a social action in family therapy: The pseudo-absence and pseudo-presence of children. *Discourse Studies*, 14(4), 457–475.
- Peräkylä, A. & Vehviläinen S. (2003) Conversation analysis and the professional stocks of interactional knowledge. *Discourse and Society*, 14(6), 727–750.
- Peräkylä, A., & Stevanovic, M. (2016). Kehollinen läsnäolo. Teoksessa M. Stevanovic & C. Lindholm (toim.): *Keskustelunanalyysi: Kuinka tutkia sosiaalista toimintaa ja vuorovaikutusta*. Tampere: Vastapaino. 32–46.
- Piaget, J. (1988). *Lapsi maailmansa rakentajana*. Porvoo: WSOY.
- Retzlaff, R. (2015). *Spiel-Räume. Lehrbuch der systemischen Therapie mit Kindern und Jugendlichen* (6. painos). Stuttgart: Klett-Cotta.
- Rober, P. (1998). Reflections on ways to create a safe therapeutic culture for children in family therapy. *Family Process*, 3, 201–213.
- Rober, P. (2002). Constructive hypothesizing, dialogic understanding and the therapist's inner conversation: Some ideas about knowing and not knowing in the family therapy session. *Journal of Marital and Family Therapy*, 28(4), 467–478.
- Rommetveit, R. (1983). In Search of a Truly Interdisciplinary Semantics. A Sermon on Hopes of Salvation from Hereditary Sins. *Journal of Semantics*, 2(1), 1–28.
- Routarinne, S. (1997). Kertomuksen rakentaminen. Teoksessa L. Tainio (toim.): *Keskustelunanalyysin perusteet*. Tampere: Vastapaino. 138–155.
- Ruusuvuori, J. (2016). Katse. Teoksessa M. Stevanovic & C. Lindholm (toim.): *Keskustelunanalyysi: kuinka tutkia sosiaalista toimintaa ja vuorovaikutusta*. Tampere: Vastapaino. 47–62.
- Sacks, H. (2000). An analysis of the course of a joke's telling in conversation. Teoksessa R. Bauman & J. Sherzer (toim.): *Explorations in ethnography of speakings*. 2. uudistettu painos. Cambridge: Cambridge University Press. 337–353.
- Sacks, H. (1992). *Lectures on Conversation: Volumes 1 & 2*. Toimittanut Gail Jefferson. New York: Wiley.
- Sacks, H., Schegloff, E. & Jefferson, G. (1974) A Simplest systematics for organization of turn-taking in conversation. *Language*, 50(4), 696–735.
- Sarja, A. (1995). Dialogioppiminen opetuksen ohjaustilanteissa. *Kasvatus : Suomen kasvatustieteellinen aikakauskirja*, 26(4), 311–321.
- Schegloff, E. A. (1999). Discourse, pragmatics, conversation, analysis. *Discourse Studies*, 1(4), 405–435.
- Schegloff, E. A. (2007). *Sequence organization in interaction: a primer in conversation analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Schegloff, E., Jefferson, G. & Sacks, H. (1977). The preference for self-correction in the organization of repair in conversation. *Language*, 53, 361–382.
- Seikkula, J. & Arnkil, T. E. (2005). *Dialoginen verkostotyö*. Helsinki: Tammi.
- Seppänen, E-L. (1997). Osallistumiskehikko. Teoksessa L. Tainio (toim.): *Keskustelunanalyysin perusteet*. 2. painos. Tampere: Vastapaino. 156–176.
- Siitonen, P., Wahlberg, K-E. & Karjalainen, M. (2012). Responssin puuttuminen perheneuvottelussa. *Puhe ja kieli*, 32(3), 103–126.

- Suomen Psykologiliitto ry. (1998). Psykologien ammattieettiset periaatteet. Saatavana: <https://www.psyli.fi/psykologin-tyo-ja-koulutus/ammattieettinen-lautakunta/ammattieettiset-periaatteet/>. Viitattu 02.04.2021.
- Stivers, T. (2001). Negotiating who presents the problem: Next speaker selection in pediatric encounters. *Journal of Communication*, 51(2), 1–31.
- Stivers, T. & Sidnell, J. (2012). Introduction. Teoksessa J. Sidnell & T. Stivers (toim.): *Handbook of conversational analysis*. Oxford: Wiley- Blackwell. 1–8.
- Stratford, J. (1998). Women and Men in Conversation: A Consideration of Therapist's Interruptions in Therapeutic Discourse. *Journal of Family Therapy*, 20, 383–394.
- Strickland-Clark, L., Campbell, D., & Dallos, R. (2000). Children's and adolescent's views on family therapy. *Journal of family therapy*, 22(3), 324–341.
- Sweetser, E. & Stec, K. (2016). Maintaining multiple viewpoints with gaze. Teoksessa B. Dancygier, W. Lu, & A. Verhagen (toim.): *Viewpoint and the Fabric of Meaning: Form and Use of Viewpoint Tools across Languages and Modalities*. Berlin, Germany: De Gruyter Mouton. 237–257.
- Tainio, L. (1997). Preferenssijäsennys. Teoksessa L. Tainio (toim.): *Keskustelunanalyysin perusteet*. 2. painos. Tampere: Vastapaino. 93–110.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (Uudistettu laitos.). Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK). (2012). *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsittely Suomessa*. Helsinki: TENK, 2013.
- Vatanen, A. (2016). Keskustelunanalyttinen tutkimusprosessi. Teoksessa M. Stevanovic, C. Lindholm, I. Arminen & C. Lindholm (toim.): *Keskustelunanalyysi: Kuinka tutkia sosiaalista toimintaa ja vuorovaikutusta*. Tampere: Vastapaino. 312–330.
- Vehviläinen, S., Peräkylä, A., Antaki, S. & Leudar, I. (2008). A review of conversational practices in psychotherapy. Teoksessa A. Peräkylä, C. Antaki, S. Vehviläinen & I. Leudar (toim.): *Conversation analysis and psychotherapy*. Cambridge: Cambridge University Press. 188–197.
- von Sydow, K., Retzlaff, R., Beher, S., Haun, M. W. & Schweitzer, J. (2013). The efficacy of systemic therapy for childhood and adolescence externalizing disorders: A systematic review of 47 RCT. *Family Process*, 52(4), 576–618.
- Wahlström, J. (1992). *Merkitysten muodostuminen ja muuttuminen perheterapeuttisessa keskustelussa: diskurssianalyttinen tutkimus*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Williams, L. & Auburn, T. (2016). Accessible polyvocality and paired talk: How family therapists talk positive connotation into being. *Journal of Family Therapy*, 38(4), 535–554.
- Willott, S., Hatton, T. & Oyeboode, J. (2012). Reflecting team processes in family therapy: a search for research. *Journal of Family Therapy*, 34: 180–203.
- Wilson, J. (1998). *Child-focused Practice: A Collaborative Systemic Approach*. London: Karnac.
- Wulff, D. & St. George, S. (2019). Reflecting Team in Couple and Family Therapy. Teoksessa J.L. Lebow, A.L. Chambers & D.C. Breunlin (toim.): *Encyclopedia of Couple and Family Therapy*. Springer, Cham.
- Yin, R. K. (2016). *Qualitative research from start to finish* (2. painos). New York: Guilford Press.
- Young, J., Saunders, F., Prentice, G., Macri-Riseley, D., Fitch, R. & Pati-Tasca, C. (1997). Three Journeys Toward The Reflecting Team. *Australian and New Zealand Journal of Family Therapy*, 18(1), 27–37.

LIITTEET

LIITE 1

Litterointimerkit

↑	nouseva intonaatio
↓	laskeva intonaatio
<u>parasta</u>	painotus (alleiviivaus)
>joo<	nopeutettu jakso
<joo>	hidastettu jakso
:et	äänteen venytys (kaksoispisteet)
°joo°	hiljaista puhetta
JOO	voimakkaammin puhuttu jakso (kapiteelit)
@joo@	äänien laadun muutos
£	hymyillen puhuttu jakso
he he	naurua
hi hi	nauraa hiljaa
e(h)ttä	nauraen lausuttu sana
hh	uloshengitys
.hh	sisäänhengitys
.joo	sisään hengittäen lausuttu sana
e-	sana jää kesken (tavuviiva)
(epäselvä)	sulkeiden sisällä epäselvästi kuultu sana
(-)	sana, josta ei ole saatu selvää
(--)	pidempi jakso, josta ei ole saatu selvää
=	kaksi puheenvuoroa liittyy toisiinsa tauotta
[	päällekkäispuhunnan alku
]	päällekkäispuhunnan loppu
(.)	mikrotauko alle 0.5 sekuntia
(2.5)	mikrotaukoa pitempi tauko; pituus on ilmoitettu puolen sekunnin tarkkuudella
((nyökkää))	kaksoissulkeiden sisällä litteroijan kommentteja ja selityksiä tilanteesta